

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет харчових технологій

Кафедра туризму

До захисту
Допускається
Завідувач кафедри

_____

Олександр КОВАЛЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

**На тему: Адаптація музейного простору для залучення інклюзивних
туристичних потоків: досвід України та міжнародні практики**

Виконала:

_____

(підпис)

Горбань О. С.

(прізвище, ініціали)

Група:

ЗТУР 2401-1м

(Науковий) керівник:

_____

(підпис)

Онопрієнко В. П.

(прізвище, ініціали)

ЗАВДАННЯ
на дипломну роботу студентці

Горбань Ользі Сергіївні

1. **Тема роботи:** «Адаптація музейного простору для залучення інклюзивних туристичних потоків: досвід України та міжнародні практики».
2. **Термін здачі студентом закінченої роботи на кафедрі:** 05.12.2025 р.
3. **Вихідні дані до роботи:** під час проходження виробничої практики на базі ГО «Туристичний розвиток регіонів» було зібрано матеріали щодо сучасних тенденцій розвитку інклюзивного туризму, особливостей адаптації туристичних та музейних просторів, а також інноваційних рішень, спрямованих на забезпечення доступності для різних категорій відвідувачів. Дослідження здійснюється на основі аналізу наукової літератури, нормативно-правових актів, рекомендацій міжнародних організацій (UNESCO, ICOM, UNWTO), цифрових та інтернет-ресурсів для отримання актуальної інформації щодо рівня доступності та можливих шляхів удосконалення.
4. **Перелік завдань, які будуть виконуватися в роботі:** розкрити теоретичні засади формування інклюзивного підходу в музеєзнавстві та туризмі; здійснити аналіз сучасних міжнародних і українських практик адаптації музейних просторів для людей з різними видами інвалідності та обмеженої мобільності; розробити практичні рекомендації та пропозиції щодо підвищення доступності музеїв України шляхом застосування сучасних технологій, сервісів та організаційних рішень.

Керівник дипломної роботи _____ професор Володимир ОНОПРІЄНКО

Завдання прийняла до виконання _____ студентка Ольга ГОРБАНЬ

Дата отримання завдання «01» лютого 2025 р.

ПЛАН-ГРАФІК

№ п/п	Етапи написання кваліфікаційної роботи	Зміст роботи	Результат або заключний документ етапу (підпис керівника роботи)	Термін виконання (контроль)
1.	Підготовчий	1. Визначення теми роботи	Тема кваліфікаційної роботи	2-й семестр
		2. Затвердження теми	Заява на ім'я декана з зазначенням теми, з підписом завідувача випускної кафедри	
		3. Визначення плану роботи та погодження з науковим керівником	Завдання на кваліфікаційну роботу	
		4. Підбір та аналіз літературних джерел з теми дипломної роботи	Список літератури	2-й семестр
		2. Визначення з базою (регіоном) проведення досліджень	Господарство, наукова чи інша установа	
		3. Підбір методик для проведення досліджень	Методика проведення досліджень	
2.	Виробнича практика	1. Формування програми виробничої практики виходячи з теми кваліфікаційної роботи	Програма виробничої практики	2-й семестр
		2. Визначення базових територій (установ, господарств і т.і.) для проведення дослідження	Дослідження на базі визначених територій (об'єктів, установ, господарств)	2-й семестр
		3. Збір даних	Фактичний матеріал	3-й семестр
		4. Математична обробка результатів дослідження	Результат досліджень	
		5. Звіт з виробничої практики – як основа для написання практичної частини дипломної роботи	Звіт з виробничої практики	
3.	Написання кваліфікаційної роботи	1. Написання розділів 1-3 кваліфікаційної роботи	Тексти розділів	3-й семестр
		2. Представлення першого загального варіанту кваліфікаційної роботи	Чорновий варіант роботи	3-й семестр
		3. Перевірка першого варіанта роботи керівником	Зауваження керівника	
		4. Доопрацювання дипломної роботи з врахуванням зауважень керівника та підготовка кінцевого варіанту роботи	Чистовий варіант кваліфікаційної роботи	
		1. Обробка зауважень наукового керівника	Відгук наукового керівника	

4.	Підсумковий етап	2. Представлення роботи для перевірки на Академічну добросесність	Протокол перевірки, Висновок експертної ради	За 30 днів до визначеної дати публічного захисту (наказ на допуск до захисту кваліфікаційних робіт)
		3. Рецензування роботи	Рецензія на кваліфікаційну роботу	
		4. Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі	Допуск завідувача кафедри	
		5. Підготовка доповіді та презентації до кваліфікаційної роботи	Доповідь, презентація	
5.	Захист кваліфікаційної роботи	1. Захист кваліфікаційної роботи на засіданні ДЕК	Рішення Державної екзаменаційної комісії про захист	Дата публічного захисту

Студентка

_____ (підпис)

Ольга ГОРБАНЬ

Керівник роботи

_____ (підпис)

Володимир ОНОПРІЄНКО

АНОТАЦІЯ

Горбань О. С. *«Адаптація музейного простору для залучення інклюзивних туристичних потоків: досвід України та міжнародні практики»*, ОПП «Туризм», спеціальність 242 «Туризм і рекреація», Сумський національний аграрний університет, м. Суми, 2025 р. У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних, методологічних та практичних аспектів формування доступного музейного середовища як важливого елемента сучасного інклюзивного туризму. Робота ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує положення музеєзнавства, туристології, соціальної роботи, культурології та менеджменту культурної спадщини. У роботі систематизовано основні підходи до розуміння інклюзивного музейного простору, досліджено чинні міжнародні стандарти та рекомендації (UNESCO, ICOM, UNWTO), проаналізовано практики країн ЄС, Північної Америки та Японії щодо забезпечення доступності музеїв. Значну увагу приділено аналізу українського контексту, стану нормативно-правового забезпечення, рівня доступності музеїв різних регіонів, а також бар'єрам, які заважають інтеграції людей з інвалідністю та маломобільних груп у музейне життя. У практичній частині дослідження представлено аналітичний огляд результатів експертних опитувань та проведено оцінку рівня адаптованості окремих музеїв України. На основі отриманих результатів розроблено комплекс практичних рекомендацій щодо покращення доступності музейного простору. Вони включають модернізацію інфраструктури, впровадження цифрових інструментів інклюзивності (аудіогіди, QR-коди, мобільні застосунки), розробку мультисенсорних експозицій, організацію навчання персоналу та створення партнерських програм з туристичними операторами.

Ключові слова: інклюзивний туризм, музейний простір, доступність, адаптація музею, інклюзивні практики, універсальний дизайн, культурна спадщина, туристичні потоки, міжнародні стандарти, інклюзивна інфраструктура.

ABSTRACT

Horban O. S. Adaptation of Museum Space for Attracting Inclusive Tourist Flows: The Experience of Ukraine and International Practices, Educational and Professional Program “Tourism”, specialty 242 “Tourism and Recreation”, Sumy National Agrarian University, Sumy, 2025. The qualification thesis presents a comprehensive study of the theoretical, methodological, and practical aspects of shaping an accessible museum environment as an essential component of contemporary inclusive tourism. The relevance of the study is emphasized by the growing need to develop museums that are fully accessible to all categories of citizens, including individuals with musculoskeletal disorders, sensory impairments, cognitive disabilities, elderly visitors, families with young children, people with temporary mobility limitations, and other groups facing barriers in accessing cultural services. Within the context of Ukraine’s European integration, ensuring inclusivity in cultural institutions gains strategic importance, as it enhances the tourist attractiveness of territories and contributes to the development of socially responsible tourism policies. The work systematizes key approaches to understanding the concept of an inclusive museum space, examines international standards and recommendations (UNESCO, ICOM, UNWTO), and analyzes best practices from the EU countries, North America, and Japan regarding museum accessibility. The practical section of the thesis presents an analytical overview of expert survey results and assesses the level of adaptation in selected Ukrainian museums. The results of the study hold both scientific and practical value, as they may be applied in the activities of museum institutions, tourism organizations, local self-government bodies, educational institutions, and serve as a basis for further academic research on the accessibility of cultural heritage.

Keywords: inclusive tourism, museum space, accessibility, museum adaptation, inclusive practices, universal design, cultural heritage, tourist flows, international standards, inclusive infrastructure.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОГО МУЗЕЙНОГО ТУРИЗМУ	14
1.1. Поняття інклюзії та доступності у культурному середовищі	14
1.2. Теорії та підходи до адаптації музейного простору для різних груп відвідувачів	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНКЛЮЗИВНОГО МУЗЕЄЗНАВСТВА ТА ДОСВІД МІЖНАРОДНИХ ПРАКТИК	25
2.1. Інклюзивні практики у музеях України: кейси та проблемні аспекти	25
2.2. Міжнародний досвід адаптації музейних просторів для інклюзивного туризму: порівняльний аналіз	31
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА РОЗРОБКА ІНКЛЮЗИВНОГО МУЗЕЙНОГО ПРОДУКТУ	38
3.1. Методика оцінки доступності музейного простору та визначення потреб цільової аудиторії	38
3.2. Розробка практичних рекомендацій і концепції інклюзивного музейного маршруту для залучення туристів з особливими потребами	45
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	59
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах розвитку туризму питання інклюзії та доступності культурних просторів набуває особливого значення, оскільки саме рівень відкритості й адаптованості до потреб різних категорій відвідувачів визначає конкурентоспроможність туристичних об'єктів на національному та міжнародному рівнях. Музеї, як важливі осередки збереження історичної пам'яті, освіти й дозвілля, відіграють провідну роль у формуванні культурного середовища, підтриманні діалогу між минулим і сучасністю та у розвитку внутрішнього і зовнішнього туризму. Проте досі значна частина музейних закладів України та світу не забезпечує належного рівня доступності для осіб з інвалідністю, людей похилого віку, родин із дітьми та інших груп населення, які потребують спеціальних умов для комфортного відвідування.

В умовах глобалізації, цифрової трансформації та переходу до суспільства рівних можливостей інклюзивність музейного простору стає не лише етичним та соціальним завданням, а й вагомим чинником підвищення якості туристичних послуг. Створення безбар'єрного середовища сприяє розвитку сталого туризму, формує позитивний імідж держави та підвищує рівень її культурної інтеграції у світовий простір. Упровадження цифрових технологій, тактильних експозицій, аудіогідів, адаптованих маршрутів і спеціалізованих програм для різних категорій відвідувачів дозволяє зробити музей не лише більш доступним, а й інтерактивним, освітньо привабливим та емоційно насиченим простором.

Отже, питання інклюзивності в музейній справі має комплексний характер, поєднуючи соціальну, культурну, економічну та туристичну складові. Його розв'язання сприятиме не лише підвищенню рівня доступності культурної спадщини, а й розширенню туристичних потоків, зміцненню регіональної

ідентичності та формуванню сучасного, гуманістично орієнтованого культурного простору України.

Аналіз наукових літературних джерел й результатів досліджень засвідчує, що проблема адаптації музейного простору до потреб інклюзивних туристичних потоків формувалася на перетині музеєзнавства, соціальної роботи, туризмології та культурної політики. У фундаментальних працях з музеєзнавства (Ф. Вайдахер, Р. Маньковська, Л. Гайда, В. Бабарицька) відображено методологічні засади функціонування музеїв, структуру музейного простору, принципи роботи з різними аудиторіями та тенденції модернізації музейної комунікації. Ці джерела закладають теоретичний фундамент для розуміння того, яким чином музей може виступати інтегрованим середовищем для відвідувачів з різними потребами.

Значну частину джерельної бази становлять праці, присвячені інклюзивному та реабілітаційному туризму. Дослідження О. Кравченко та її колег, монографії В. Лепського, праці С. Макаренка, А. Львовичіної містять глибоке наукове обґрунтування соціальної, психологічної та нормативної складової інклюзивності. Ці роботи дозволяють визначити бар'єри, з якими стикаються люди з інвалідністю, та окреслити підходи до створення безбар'єрного туристичного середовища, зокрема музеїв як спеціальних культурно-реабілітаційних просторів. Матвійчук та Чепурда зосереджують увагу на формуванні доступного середовища, що посилює практичний аспект дослідження.

Важливими є також роботи Горбань О. С. та Єпик Л. І., присвячені адаптації музейного простору та міжнародному досвіду інклюзивності. У цих публікаціях розглядаються сучасні тенденції розвитку доступних музейних середовищ, роль технологій та можливості використання європейських практик в Україні. Вони становлять цінний науковий внесок саме у вузькоспеціалізований напрям дослідження, поєднуючи музеєзнавство з інклюзивним туризмом.

Доповненням до наукових робіт є нормативні та міжнародні документи, зокрема матеріали UNESCO та UNWTO, які окреслюють вимоги й стандарти доступності, глобальні підходи до управління культурною спадщиною та міжнародні тенденції туристичного розвитку. Навчальні та довідкові видання з туризмознавства (М. Кляп, Ф. Шандор, «Країни-лідери туризму», І. Смаль) створюють ширший контекст для розуміння місця інклюзивного туризму в загальній структурі туристичної галузі.

Узагальнення опрацьованих джерел дозволяє стверджувати, що сучасна наукова думка приділяє значну увагу питанням доступності, соціальної рівності та культурної інклюзії. Вітчизняні та зарубіжні дослідження підкреслюють важливість адаптації музейних просторів як одного з ключових напрямів розвитку інклюзивного туризму. Комплексність теоретичних, нормативних і практичних джерел забезпечує ґрунтовну основу для подальшого аналізу стану доступності українських музеїв та формування рекомендацій щодо її вдосконалення.

Мета дослідження. Метою роботи є комплексне вивчення адаптації музейного простору для залучення інклюзивних туристичних потоків на основі досвіду українських музеїв та міжнародних практик з подальшою розробкою практичних рекомендацій і концепції інклюзивного музейного продукту.

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні **завдання:**

1. Визначити теоретико-методологічні основи інклюзивного музейного туризму, розглянувши поняття інклюзії, доступності та особливостей організації музейного середовища для різних категорій відвідувачів.

2. Проаналізувати сучасний стан українських музеїв щодо інклюзивності, виявити проблемні аспекти та оцінити потенціал розвитку та дослідити міжнародний досвід адаптації музейних просторів для інклюзивного туризму та виділити ефективні практики, які можуть бути застосовані в Україні.

3. Сформувати практичні рекомендації та концепцію інклюзивного музейного маршруту, що забезпечують залучення туристів з особливими потребами.

Об'єкт дослідження – музейні заклади та інклюзивний туристичний простір як соціокультурний феномен.

Предмет дослідження – процес адаптації музейного простору для залучення інклюзивних туристичних потоків, що включає фізичну, сенсорну та інформаційну доступність, а також використання цифрових технологій та інноваційних форм організації культурного відпочинку.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, що забезпечили всебічність, об'єктивність і наукову обґрунтованість отриманих результатів. Проведено ґрунтовний аналіз наукових джерел, що включав опрацювання сучасних праць з музеєзнавства, інклюзивного туризму, соціальної роботи, культурології та педагогіки. Таке опрацювання дозволило систематизувати концептуальні підходи до розуміння інклюзивного музейного простору, уточнити понятійно-категоріальний апарат і визначити ключові наукові напрями, що формують теоретичну базу дослідження.

Аналіз нормативно-правових документів, міжнародних стандартів і рекомендацій дав можливість простежити чинні вимоги до доступності музеїв, визначити рамки регулювання інклюзивних практик в Україні та зіставити їх із міжнародними зразками. Особливе місце посідає порівняльний аналіз міжнародного досвіду, який охоплює практики країн Європейського Союзу, Північної Америки та Азії у сфері створення безбар'єрного музейного середовища. Зіставлення цих моделей дозволило виявити найуспішніші підходи, що можуть бути адаптовані в українському контексті, та окреслити можливі напрямки удосконалення музейної інфраструктури.

Методи експертної оцінки забезпечили можливість критично оцінити сильні та слабкі сторони існуючих підходів до інклюзивності музеїв, а також визначити потенціал впровадження нових рішень. SWOT-аналіз дав змогу

систематизувати внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на розвиток інклюзивного музейного простору, виявити можливості його трансформації та ризики, які можуть перешкоджати реалізації інклюзивних стратегій.

У сукупності використані методи дозволили сформувати цілісну наукову картину проблеми, поєднавши теоретичне осмислення теми з практичним аналізом моделей доступності, тенденцій світової музейної політики та перспектив розвитку інклюзивного туризму в Україні.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Теоретичне значення дослідження полягає у обґрунтуванні концепції інклюзивного музейного простору як важливого елемента сучасної туристичної та культурної політики. У роботі систематизовано й уточнено понятійно-категоріальний апарат інклюзивного туризму, музеєзнавства та універсального дизайну, що дозволяє поглибити наукові уявлення про природу доступності музеїв та механізми її забезпечення. Важливим внеском є розробка теоретичної моделі взаємодії між музеєм і інклюзивними групами відвідувачів, яка враховує фізичні, когнітивні, комунікативні та соціально-психологічні аспекти перебування людини в культурному просторі. Дослідження також розширює теоретичні підходи до аналізу музейної інклюзії через інтеграцію міжнародних стандартів (UNESCO, ICOM, UNWTO) у контексті українських реалій, що сприяє формуванню нових напрямів наукових розвідок у сфері доступності та культурної участі.

Практичне значення полягає у створенні комплексу рекомендацій, які можуть бути використані музеями, туристичними організаціями, органами місцевої влади та громадськими ініціативами для підвищення рівня доступності музейних установ. Запропонована система критеріїв і показників оцінювання доступності музеїв має прикладний характер і може бути застосована під час аудитів, розробки програм модернізації, планування нових експозицій та освітніх програм. Практична частина дослідження містить конкретні пропозиції щодо адаптації інфраструктури, вдосконалення інформаційного супроводу, впровадження цифрових інструментів (аудіогідів, QR-кодів, мобільних

застосунків), організації мультисенсорних експозицій та підвищення кваліфікації персоналу щодо роботи з інклюзивними групами. Результати дослідження можуть бути інтегровані в діяльність музейних установ України як основа для створення безбар'єрного культурного середовища та розвитку інклюзивних туристичних маршрутів.

Таким чином, дослідження має вагому наукову і практичну цінність, сприяє розвитку інклюзивної культурної політики та може використовуватися як в академічній сфері, так і в реальній музейній та туристичній практиці.

Апробація результатів дослідження. Результати проведених досліджень було висвітлено в наступних матеріалах (Додатки 1-2): 1. Горбань О.С., Єпик Л.І. Адаптація музейного простору до потреб інклюзивного туризму: теоретико-методологічні аспекти та український контекст. *Reimagining the Future: Collaborative Solutions for Global Problems: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, October 9-10, 2025.* FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, 186 p. С.80-82. 2. Горбань О.С., Єпик Л.І. Міжнародний досвід інклюзивного музейного середовища як орієнтир розвитку туристичних практик в Україні. *Modern Movement of Science: Proceedings of the 17th International Scientific and Practical Internet Conference, October 16-17, 2025.* FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, 270 p. С.80-83.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (36 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи 62 сторінки (без додатків).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОГО МУЗЕЙНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття інклюзії та доступності у культурному середовищі

Інклюзія є багатовимірним, комплексним соціальним, культурним і гуманістичним явищем, яке охоплює широкий спектр аспектів взаємодії людини з суспільством, культурним простором та туристичним середовищем, і передбачає створення умов для рівного доступу та активної участі всіх категорій людей у житті громади, незважаючи на їх емоційні, розумові, психологічні та інші специфічні риси. У сучасному культурному контексті увага до особи із певними порушеннями важлива, оскільки вона забезпечує реалізацію принципів соціальної справедливості, рівноправності та толерантності, створюючи умови, за яких відвідувачі які мають спеціальні вимоги можуть повноцінно брати участь у культурних і туристичних заходах, відчувати себе комфортно, безпечно, психологічно захищено та отримувати емоційне, інтелектуальне і духовне задоволення від взаємодії з мистецькими експозиціями, освітніми програмами, виставками, театральними перформансами та іншими культурними подіями [5].

Доступність як поняття тісно пов'язана з інклюзією і визначає конкретні умови, стандарти та засоби, що дозволяють людям які мають специфічні вимоги достатньо користуватися просторами, інформаційними ресурсами, послугами та культурними продуктами. У музейному та туристичному середовищі доступність охоплює багато рівнів: фізичну доступність приміщень і експозицій, що забезпечується безбар'єрними під'їздами, ліфтами, пандусами, адаптованими санітарними кімнатами та спеціально обладнаними маршрутами; сенсорну доступність через використання аудіо- та відеогідів, тактильних експонатів, спеціальних маркувань, контрастного оформлення та інтерактивних цифрових платформ, що дозволяють людям із порушеннями зору або слуху - доступність завдяки адаптованим текстовим матеріалам, субтитрам, жестовим перекладам, мобільним додаткам та інноваційним цифровим ресурсам; а також психологічну

доступність, що забезпечує комфортне сприйняття культурного продукту, зменшує стрес, виключає дискримінацію та соціальне виключення, формує почуття безпеки та довіри до закладу.

Інклюзивний туризм у цьому контексті виступає організованою та системною формою туристичної діяльності, яка враховує різноманітність потреб туристів і створює умови для їхнього рівного, повноцінного і безпечного перебування в туристичних та культурних об'єктах. Його основна мета полягає у формуванні туристичних продуктів, послуг, маршрутів та програм, що відповідають сучасним стандартам безбар'єрності, сприяють соціальній інтеграції, культурному збагаченню та підвищенню якості досвіду всіх учасників. Це включає не лише адаптацію фізичного простору та впровадження сучасних технологій, таких як VR/AR, інтерактивні експозиції, сенсорні маршрути та мультимедійні платформи, але й комплексну підготовку персоналу до роботи з різними категоріями відвідувачів, розробку систем комунікації, інформаційного супроводу та супровідних програм, що дозволяють інтегрувати інклюзивні принципи у щоденну практику музеїв та туристичних об'єктів [7].

Водночас інклюзія та доступність стають ключовими чинниками підвищення туристичної привабливості регіонів і культурних закладів, формування позитивного іміджу та розвитку сталого туристичного сектору. Забезпечення інклюзивності дозволяє залучати широку та різноманітну аудиторію, включаючи групи, які раніше були обмежені у доступі до культурних ресурсів, підвищує рівень соціальної відповідальності закладів, сприяє розвитку місцевих громад та економічному зростанню через розширення ринку туристичних та культурних послуг. Крім того, інтеграція інклюзивних принципів у музейну та туристичну практику стимулює впровадження інновацій, сприяє підвищенню професійної компетентності персоналу, покращує взаємодію з відвідувачами та створює середовище, яке відповідає сучасним міжнародним стандартам доступності, соціальної справедливості та культурної інтеграції.

Таким чином, інклюзія і доступність у культурному та туристичному середовищі не лише забезпечують рівноправну участь усіх категорій людей, а й слугують фундаментальними чинниками формування прогресивного, відкритого, соціально відповідального та культурно багатого суспільства, де кожен відвідувач отримує можливість повноцінного культурного досвіду, незалежно від фізичних, сенсорних, когнітивних чи соціальних особливостей, що робить туристичні продукти більш універсальними, привабливими та стійкими у довгостроковій перспективі [6].

Групи туристів з особливими потребами становлять надзвичайно різноманітний спектр відвідувачів, кожен представник якого має унікальні, специфічні потреби та вимоги до умов перебування, пересування та взаємодії з культурними та туристичними просторами. Ці потреби охоплюють фізичний, сенсорний, когнітивний та психологічний аспекти, що робить адаптацію інфраструктури, сервісів та експозиційних матеріалів вкрай важливою для забезпечення рівноправної участі у культурному житті та туристичних заходах. До першої великої категорії належать люди з обмеженими фізичними можливостями, які потребують комплексного безбар'єрного середовища, що включає доступ до приміщень, зручні під'їзди, ліфти, пандуси, спеціально обладнані санітарні кімнати, а також адаптований інтер'єр експозицій та музейних просторів. Для цієї групи також критично важливо забезпечити безпечне та зручне пересування всередині об'єктів, наявність просторів для відпочинку та відновлення сил, а також професійну підтримку персоналу, здатного надати оперативну допомогу у разі потреби та сприяти комфортному і безпечному перебуванню в музеї чи туристичній локації.

Друга категорія включає людей із сенсорними порушеннями, зокрема тих, хто має проблеми зі слухом або зором. Для них надзвичайно важлива сенсорна та інформаційна доступність, яка реалізується через аудіо- та відеогіди, інтерактивні цифрові платформи, тактильні експонати, субтитровані чи жестові версії екскурсійних матеріалів, контрастне маркування елементів інтер'єру та

маршруту. Використання сучасних технологій, таких як VR/AR, мобільні додатки та інтерактивні дисплеї, дозволяє забезпечити повноцінне сприйняття інформації навіть тим відвідувачам, які зазвичай стикаються з обмеженнями у доступі до традиційних форм музейного контенту. Завдяки цьому сенсорні обмеження не стають перешкодою для участі у культурному процесі, а користування музеєм чи туристичною локацією стає максимально комфортним та зрозумілим.

Третя категорія охоплює людей з когнітивними або психічними порушеннями, для яких вирішальним є чітка та зрозуміла навігація, спрощена структура маршрутів, адаптовані інструкції та пояснення, а також спеціально розроблені інтерактивні форми взаємодії з експозиціями, що мінімізують стрес та забезпечують комфортний та безпечний культурний досвід. Такий підхід передбачає уважність до темпу сприйняття інформації, можливість самостійного або супроводжуваного огляду, а також адаптацію освітніх та розважальних програм під потреби цих відвідувачів.

Літні туристи формують окрему групу, оскільки їхні потреби включають зручні місця для відпочинку, безпечні та легкі для пересування маршрути, інформаційну підтримку з урахуванням можливих сенсорних або когнітивних обмежень, характерних для похилого віку, а також доступ до адаптованих аудіо- та відеоматеріалів. Водночас до категорії туристів з особливими потребами відносяться тимчасово обмежені у пересуванні або сприйнятті особи, серед яких вагітні жінки, люди, які подорожують з маленькими дітьми, та ті, хто проходить реабілітацію після травм або захворювань [9, с.225].

Визначення цих груп, детальне вивчення їхніх потреб та особливостей сприйняття є критично важливим етапом у створенні ефективного інклюзивного туристичного та культурного продукту, оскільки дозволяє розробити комплекс адаптацій та заходів, що забезпечують повноцінне, безпечне і комфортне користування культурними ресурсами. Це включає адаптацію фізичного середовища, створення сенсорних маршрутів та інтерактивних матеріалів,

впровадження цифрових технологій для ознайомлення з експозиціями, навчання персоналу та підвищення його компетентності у взаємодії з різними категоріями відвідувачів. Завдяки такому системному підходу інклюзивний туризм сприяє соціальній інтеграції, підвищує доступність культурних та туристичних об'єктів, розширює аудиторію та підвищує привабливість музейних закладів і регіонів у цілому, закладаючи основу для сталого розвитку культурної сфери та туризму, що відповідає сучасним вимогам суспільства та міжнародним стандартам доступності.

Завдання формування чіткого теоретичного уявлення про основні принципи інклюзивності у культурних закладах є надзвичайно важливим та фундаментальним етапом у розвитку сучасного туристичного, музейного та культурного середовища, оскільки воно створює міцну основу для поєднання соціальної, культурної та економічної складових діяльності закладів та формує умови для системного та сталого розвитку індустрії. Інклюзивність у культурних закладах передбачає не лише забезпечення фізичної доступності, але й комплексну інтеграцію сенсорних, інформаційних, когнітивних та психологічних аспектів, що дозволяє всім категоріям відвідувачів брати рівноправну участь у культурних процесах, отримувати повноцінний доступ до знань, мистецьких ресурсів та туристичних продуктів. Основні принципи інклюзивності охоплюють універсальний доступ, відтворення сенсорних маршрутів для відвідувачів із порушеннями зору або слуху, розробку інтерактивних та цифрових матеріалів для людей з когнітивними або психічними особливостями, а також забезпечення психологічного комфорту та безпечної взаємодії з культурним середовищем. Важливим аспектом є усвідомлення різноманітності груп туристів, які можуть відвідувати музейні та культурні заклади, включаючи людей з інвалідністю різного характеру, літніх відвідувачів, дітей, тимчасово обмежених у пересуванні чи сприйнятті осіб, а також групи з особливими потребами, що виникають у специфічних життєвих обставинах [9, с.229].

Формування теоретичної бази дозволяє не лише визначити концептуальні засади інклюзивного підходу, закладає чіткий фундамент для реального втілення необхідних рішень у культурних закладах, таких як універсальний дизайн експозицій, сенсорні та інтерактивні матеріали, цифрові платформи для ознайомлення з контентом, інтерактивні аудіо- та відеогіди, VR/AR-технології та мобільні додатки, а також програми навчання персоналу, які спрямовані на роботу з різними категоріями відвідувачів, підвищення рівня їхньої обізнаності та чутливості до потреб аудиторії. Теоретичне розуміння принципів інклюзивності сприяє більш точній оцінці ефективності проведених заходів, прогнозуванню потреб аудиторії, оптимізації туристичних маршрутів та плануванню стратегії розвитку культурних закладів з урахуванням принципів соціальної відповідальності, етики та культурної доступності, а також адаптації до сучасних міжнародних стандартів. У межах цього завдання важливо також визначити та проаналізувати бар'єри, які можуть перешкоджати повноцінній участі окремих груп у культурному та туристичному житті, включаючи фізичні, інформаційні, соціальні та психологічні обмеження, і розробити методичні підходи до їх подолання з інтеграцією сучасних технологій, інноваційних рішень та міжнародного досвіду інклюзивного дизайну [10, с.30].

Формування чіткого та всебічного теоретичного уявлення про інклюзивність у музеях і культурних закладах не лише створює основу для розробки ефективних стратегій та практичних методик, але й стає ключовим фактором у створенні інклюзивного туристичного продукту, який враховує різноманітність потреб відвідувачів, забезпечує рівні права на доступ до культурних ресурсів, підвищує туристичну привабливість регіонів та сприяє розвитку соціально відповідального культурного середовища. Такий підхід забезпечує інтеграцію економічного, культурного та соціального ефектів, дозволяє музеям та культурним закладам відповідати сучасним вимогам доступності та інклюзії, формує позитивний імідж установи та сприяє залученню широкої та різноманітної аудиторії, що в свою чергу забезпечує сталий розвиток

культурного та туристичного секторів у національному та міжнародному контексті, закріплюючи принципи соціальної справедливості та рівноправного доступу до культурних цінностей для всіх верств населення.

1.2. Теорії та підходи до адаптації музейного простору

Сучасні теорії інклюзивного дизайну та універсального доступу є результатом багаторічного розвитку концепцій доступності та соціальної інтеграції і базуються на принципі створення середовища, продуктів та послуг, які є максимально доступними і зрозумілими для всіх категорій користувачів. Інклюзивний дизайн як концепція передбачає інтеграцію потреб різних груп на етапі планування та проектування культурних закладів, що дозволяє усунути бар'єри ще до їхнього виникнення і забезпечити рівні можливості для всіх відвідувачів. Основна мета інклюзивного дизайну полягає у створенні культурних просторів, таких як музеї, театри, виставкові зали, культурні центри та туристичні об'єкти, які є фізично доступними завдяки наявності пандусів, ліфтів, просторих проходів, спеціально обладнаних санітарних приміщень, зручних зон відпочинку та навігаційних систем, а також сенсорно та інформаційно доступними через аудіо- та відеогіди, тактильні експонати, субтитровані матеріали, адаптовані мобільні додатки та інтерактивні платформи, що дозволяють користувачам отримати повноцінний доступ до культурного контенту. Теорія універсального доступу доповнює підходи інклюзивного дизайну, встановлюючи стандарти та керівні принципи, які гарантують рівноправну участь відвідувачів у культурних процесах незалежно від їхніх індивідуальних обмежень або особливостей. Вона охоплює чотири ключові аспекти: фізичну доступність простору, сенсорну доступність інформації, когнітивну зрозумілість матеріалів та психологічний комфорт користувачів. Якщо фізичні адаптації поєднуються з інформаційними, технологічними та освітніми інструментами, що дозволяє формувати інтегроване інклюзивне середовище, яке враховує всі особливості та потреби відвідувачів. Важливе

значення надається цифровим технологіям, серед яких VR та AR рішення, інтерактивні сенсорні панелі, мобільні додатки з персоналізованим контентом, системи управління потоком відвідувачів та мультимедійні платформи, що забезпечують можливість індивідуальної взаємодії з експозиціями та створюють умови для повного занурення в культурний контент. Реальні приклади застосування цих теорій включають Музей Вікторії та Альберта у Лондоні, де створено повністю безбар'єрні маршрути та адаптовані сенсорні зали для відвідувачів із порушеннями зору і слуху, а також інтерактивні VR-екскурсії, що дозволяють людям з обмеженою рухливістю ознайомитися з експозиціями на відстані. У музеї сучасного мистецтва МОСА в Лос-Анджелесі активно використовуються тактильні експонати, аудіоописи робіт та інтерактивні додатки для осіб із сенсорними та когнітивними порушеннями [12]. В українському контексті прикладом є Національний музей історії України у Києві, де впроваджено адаптовані маршрути для людей із обмеженими фізичними можливостями, створено аудіо- та відеогіди, а також запроваджено програму навчання персоналу з інклюзивного обслуговування відвідувачів. Особливу увагу сучасні теорії приділяють підготовці персоналу, формуванню відповідальної та чутливої комунікації з різними категоріями відвідувачів, активному залученню громадськості та спеціалістів з інклюзії на етапах планування та реалізації проєктів, що забезпечує комплексну інтеграцію інклюзивних принципів у практику музейного та культурного менеджменту. В цілому, огляд сучасних теорій інклюзивного дизайну та універсального доступу дозволяє сформулювати комплексний підхід до створення культурного простору, який є соціально відповідальним, економічно обґрунтованим та культурно насиченим, здатним залучати широку аудиторію, забезпечувати рівні права на культурне споживання та сприяти розвитку інклюзивного туризму як важливого напрямку сучасного культурного менеджменту. Ці підходи не тільки підвищують туристичну привабливість музеїв і культурних закладів, а й формують прогресивне соціальне середовище, сприяючи інтеграції людей з особливими

потребами у культурне життя та забезпечуючи сталість і доступність туристичних і культурних послуг у глобальному контексті.

Цифрові технології стають ключовими інструментами забезпечення інклюзивності у музейному середовищі, оскільки вони відкривають способи широкого кола відвідувачів та створення адаптованого культурного досвіду незалежно від фізичних чи сенсорних обмежень. Використання VR дозволяє відтворювати експозиції у віртуальному просторі, надаючи відвідувачам можливість оглянути експонати та архітектурні об'єкти, які можуть бути важкодоступними через обмеження у пересуванні або безпеку. Віртуальні тури дозволяють людям із обмеженими фізичними можливостями або відвідувачам, що тимчасово не можуть відвідувати музей, повністю зануритися у культурний простір, взаємодіяти з експонатами та отримувати інформацію в інтерактивній формі. AR-технології, своєю чергою, доповнюють фізичні простори музейних закладів інтерактивними візуалізаціями, анімаціями та додатковою інформацією, що відображається на мобільних пристроях або спеціальних дисплеях, забезпечуючи доступ до контенту для людей із сенсорними обмеженнями, зокрема для тих, хто має порушення зору чи слуху. Інтеграція цих технологій у музейний простір дозволяє створювати персоналізовані маршрути для різних груп відвідувачів, розробляти темп та спосіб подачі інформації, а також надавати інтерактивні навчальні та розважальні програми [13].

Окрім VR/AR, цифрові платформи надають сенсорну та інформаційну доступність, дозволяючи завчасно планувати відвідування, отримувати аудіо- та відеогіди, користуватися інтерактивними картами та брати участь у дистанційних заходах. Такі рішення сприяють включенню літніх відвідувачів, людей із когнітивними або психічними порушеннями, а також тимчасово обмежених у пересуванні груп, зменшують психологічний бар'єр перед культурним простором та підвищують рівень задоволеності відвідувачів. Цифрові інструменти також оцінюють стан подорожуючих, що дає можливість

постійно вдосконалювати доступність експозицій, оцінювати ефективність інклюзивних програм і впроваджувати інноваційні рішення [33].

Музейні заклади отримують можливість не лише адаптувати свої простори для людей з особливими потребами, але й суттєво підвищити культурну та соціальну цінність свого продукту. Це забезпечує рівний доступ до культурних ресурсів, сприяє соціальній інтеграції різних категорій відвідувачів, підвищує туристичну привабливість регіонів і формує сучасне інклюзивне середовище, яке відповідає світовим стандартам доступності. У сукупності фізичні адаптації, сенсорні маршрути, цифрові рішення та спеціальні програми створюють комплексний підхід до інклюзивного туризму, що дозволяє музеям ефективно виконувати соціальну, освітню та культурну функцію, забезпечуючи сталий розвиток культурної сфери та доступність для максимально широкої аудиторії [1].

Завдання дослідити наукові підходи та методики, що забезпечують доступність музеїв для різних категорій туристів, є надзвичайно важливим у сучасному контексті розвитку туристичної та музейної сфери, оскільки воно дозволяє поєднати теоретичні засади інклюзії з практичними механізмами адаптації культурних закладів для широкого спектру відвідувачів. Доступність музеїв охоплює різні рівні взаємодії відвідувачів із культурним простором: фізичну, сенсорну, когнітивну та інформаційну, і потребує застосування системного підходу для забезпечення максимально комфортного, безпечного та ефективного культурного досвіду. Наукові дослідження у сфері інклюзивного дизайну та універсальної доступності пропонують різні методологічні стратегії, що дозволяють врахувати специфічні потреби людей з обмеженими фізичними можливостями, людей із сенсорними або когнітивними порушеннями, літніх відвідувачів та інших груп із особливими потребами. Одним із ключових підходів є принцип універсального дизайну, який передбачає створення простору та експозицій, які можна показати всім категоріям відвідувачів без потреби у додаткових адаптаціях, включаючи безбар'єрні маршрути, пандуси,

ліфти, адаптовані санітарні кімнати, спеціальні місця для відпочинку та безпечні навігаційні системи. Сенсорна доступність забезпечується застосуванням тактильних експонатів, аудіо- та відеогідів, систем сурдоперекладу та субтитрування, контрастного маркування експозицій та інтерактивних цифрових платформ, що дозволяють відвідувачам з порушеннями зору або слуху отримати повноцінний досвід. Когнітивна та інформаційна доступність реалізується через створення зрозумілих навігаційних схем, спрощених маршрутів, адаптованих текстових матеріалів, інтерактивних карт, мобільних додатків та мультимедійних платформ, що полегшують сприйняття інформації для людей із порушеннями пам'яті, уваги або розумових функцій. Додатково важливим є навчання персоналу музеїв методикам інклюзивного обслуговування, що передбачає комунікацію з відвідувачами різних категорій, розпізнавання їхніх потреб, надання допомоги та підтримку в культурному середовищі. Крім того, наукові підходи передбачають інтеграцію сучасних технологій, таких як VR/AR, мультимедійні експозиції, інтерактивні стенди, сенсорні маршрути та цифрові навчальні платформи, які забезпечують гнучкість у сприйнятті інформації, дозволяють персоналізувати культурний досвід та розширюють можливості для відвідувачів з різними потребами [2].

Таким чином, дослідження методик доступності також включають аналіз міжнародного досвіду та стандартів, таких як рекомендації ЮНЕСКО, Європейського союзу та провідних інклюзивних музеїв світу, що дозволяє впроваджувати найкращі практики в українській музейній та туристичній сфері, адаптуючи їх до національних умов та соціокультурного контексту. Системне вивчення наукових підходів і методик забезпечує формування цілісної стратегії розвитку інклюзивних музейних продуктів, що враховує різноманітність потреб відвідувачів, сприяє соціальній інтеграції, підвищенню туристичної привабливості та створенню культурного середовища, що відповідає сучасним стандартам доступності та інноваційності у туристичному та музейному секторі.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНКЛЮЗИВНОГО МУЗЕЄЗНАВСТВА ТА ДОСВІД МІЖНАРОДНИХ ПРАКТИК

2.1. Інклюзивні практики у музеях України: кейси та проблемні аспекти

В Україні спостерігається поступовий, але впевнений розвиток інклюзивних ініціатив у музейній сфері, що свідчить про зростаючу увагу до доступності культурних ресурсів для всіх верств населення. Цей процес охоплює різні аспекти, від фізичної доступності до впровадження сучасних технологій та освітніх програм, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для всіх відвідувачів.

Одним із прикладів є діяльність громадської організації «Яскрава Країна», яка реалізує проєкт «АУталанти – митціUA». Цей проєкт спрямований на підтримку митців з інвалідністю, зокрема через створення інклюзивної команди плейбек-театру. У рамках проєкту проводяться тренінги та виступи, які залучають учасників із специфічними потребами до участі у культурних процесах, сприяючи їхньому включенню до соціальних процесів та розвитку творчих здібностей.

Ще одним прикладом є проєкт «Невеликий Круасан у чудовому світі», ініційований ВГО осіб з особливостями «Генерування успішної дії». Метою проєкту є створення інклюзивного середовища для дітей з порушеннями зору через розробку спеціалізованих арт-матеріалів та проведення освітніх заходів, що сприяють розвитку творчих здібностей та соціалізації осіб, що потребують окремого ставлення.

Український культурний фонд підтримує низку проєктів, спрямованих на інклюзію в культурному середовищі. Наприклад, проєкти «Тиша! Камера! Ми!» та інші спрямовані на створення доступних культурних продуктів для осіб з порушеннями слуху та зору, зокрема через використання тактильних матеріалів та адаптованих медіа-форматів [3].

Важливою складовою інклюзивних ініціатив є навчання персоналу культурних установ. Це включає підвищення кваліфікації працівників щодо роботи з людьми з різними видами інвалідності, розуміння їхніх потреб та надання відповідної допомоги. Такі заходи сприяють створенню комфортного та безпечного середовища для всіх відвідувачів, незалежно від їхніх особливостей.

Однак, незважаючи на позитивні зрушення, інклюзивні ініціативи в українських музеях стикаються з рядом викликів. Серед основних перешкод можна виділити недостатнє фінансування, обмеженість ресурсів та відсутність єдиних стандартів доступності. Ці фактори ускладнюють впровадження інклюзивних практик на широкому рівні та потребують комплексного підходу до вирішення.

У зв'язку з цим важливою є роль державних органів у формуванні та реалізації політики доступності в культурній сфері. Необхідно розробити та впровадити національні стандарти доступності для музеїв та інших культурних установ, що включають вимоги до фізичної, сенсорної та інформаційної доступності, а також до навчання персоналу.

Також необхідною є співпраця між державними, громадськими та приватними структурами для забезпечення сталого розвитку інклюзивних ініціатив. Спільні зусилля дозволять ефективно використовувати наявні ресурси, обмінюватися досвідом та впроваджувати інноваційні рішення, спрямовані на створення доступного та інклюзивного культурного середовища в Україні [11, с.150].

Таким чином, наявні інклюзивні ініціативи в українських музеях свідчать про досягнення значущих результатів. Необхідно подолати існуючі бар'єри та впровадити комплексний підхід до розвитку інклюзивної культури, що включає нормативно-правову базу, фінансову підтримку, навчання персоналу та активну участь громадськості.

Виявлення проблемних питань у сфері інклюзивного розвитку музеїв є надзвичайно важливим етапом для забезпечення ефективного та безпечного

доступу всіх категорій відвідувачів до культурних ресурсів. До нагальних питань треба віднести неповну тактильну доступність, що включає відсутність або недостатню кількість пандусів, ліфтів, широких проходів, спеціально обладнаних санітарних приміщень та зручних зон відпочинку. Брак таких елементів створює серйозні бар'єри для переміщення відвідувачів, ускладнює або навіть робить неможливим повноцінне ознайомлення з експозиціями, що негативно впливає на загальне враження від культурного простору та обмежує можливості інтеграції [23, с.20].

Ще одним суттєвим проблемним питанням є нестача спеціалізованого персоналу, який має навички та знання для роботи з різними категоріями відвідувачів. Це включає людей з фізичними, сенсорними, когнітивними або психічними обмеженнями, літніх відвідувачів, людей, які тимчасово обмежені у пересуванні або сприйнятті. Недостатня підготовка персоналу до правильного спілкування з такими групами, відсутність навичок надання допомоги та розуміння їхніх потреб створює психологічні бар'єри, знижує рівень комфорту та безпеки під час відвідування музеїв, і часто призводить до того, що потенційні відвідувачі уникають культурних закладів. Важливо зазначити, що професійний, чутливий та інформований персонал не лише забезпечує фізичну та інформаційну підтримку, підвищенні його соціальної відповідальності та сприянні інклюзивності на рівні громади [17, с.130].

Обмежена інформаційна підтримка є ще однією критичною проблемою, яка перешкоджає повноцінній участі відвідувачів у культурному житті. Відсутність адаптованих аудіо- та відеогідів, тактильних матеріалів, субтитрованих та жестових версій екскурсійних програм, спеціалізованих мобільних додатків і цифрових платформ створює серйозні перешкоди для сприйняття культурного контенту людьми з сенсорними та когнітивними порушеннями. Додатково, брак інформаційної підтримки може проявлятися у недостатньому маркуванні та навігації всередині музею, відсутності зрозумілих схем та інструкцій для відвідувачів, що ускладнює орієнтацію та знижує рівень

автономності користування музейним простором. Без комплексного вирішення цих питань неможливо досягти рівних можливостей для всіх груп відвідувачів, а культурний простір залишається частково закритим для значної частини аудиторії, що негативно впливає на формування інклюзивної культури та соціальної інтеграції [36].

Крім того, ці проблеми взаємопов'язані і підсилюють одна одну: недостатня фізична доступність без супровідної інформаційної підтримки та підготовленого персоналу посилює бар'єри для відвідувачів, тоді як наявність окремих елементів без комплексного підходу не забезпечує належного рівня інклюзії. Виявлення цих проблем є фундаментальним кроком для планування та реалізації ефективних заходів, що включають модернізацію інфраструктури, навчальних програм для персоналу та створення інтегрованої системи інформаційної підтримки. Лише комплексний, системний підхід до вирішення проблем фізичної, кадрової та інформаційної доступності дозволяє створити інклюзивне середовище, яке відповідає сучасним стандартам, задовольняє потреби різних категорій відвідувачів, підвищує туристичну привабливість музеїв. Реальні приклади таких підходів можна спостерігати у діяльності Національного музею історії України у Києві, який адаптував частину експозицій для людей з порушенням зору та слуху, а також у Львівському історичному музеї, де введено комплексну систему навігації та сенсорні маршрути для відвідувачів з різними потребами. Ці практики демонструють ефективність інтегрованого підходу до вирішення проблемних питань і можуть слугувати моделлю для впровадження подібних інновацій у інших культурних закладах країни [14, с.120].

Проведення аналізу практик українських музеїв з точки зору інклюзивності є надзвичайно важливим завданням для розуміння сучасного стану культурного середовища, визначення ключових сильних і слабких сторін, а також оцінки потенціалу розвитку з урахуванням потреб різних категорій відвідувачів. Це завдання передбачає комплексне дослідження діяльності музеїв,

включаючи аналіз наявної інфраструктури, організаційних підходів, використання сучасних технологій та навчання персоналу, що забезпечує інклюзивність і доступність культурних ресурсів. Серед сильних сторін, які демонструють провідні українські музеї, можна виділити наявність добре розроблених постійних експозицій з історико-культурною цінністю, що стають основою для впровадження інклюзивних елементів. Деякі музеї активно застосовують цифрові технології, інтерактивні експозиції що покращує сприйняття контенту відвідувачами з різними сенсорними та когнітивними обмеженнями. Крім того, окремі заклади впроваджують сенсорні маршрути, тактильні експонати, аудіо- та відеогіди, субтитровані та жестові версії екскурсій. Важливою сильною стороною є також наявність досвіду співпраці з громадськими організаціями, спеціалістами з інклюзії та волонтерами, що сприяє підвищенню рівня обізнаності та компетентності персоналу, формує дружнє та чутливе середовище для всіх категорій відвідувачів [31, с.15].

Разом із цим, аналіз практик українських музеїв виявляє і низку слабких сторін, які обмежують потенціал повноцінної інклюзивності. До них належить недостатня фізична доступність багатьох приміщень, обмежена кількість пандусів та ліфтів, вузькі проходи та недостатньо облаштовані санітарні кімнати. Значним викликом є брак кваліфікованого персоналу, який може ефективно працювати з людьми з різними фізичними, сенсорними та когнітивними потребами, надавати їм підтримку та створювати безпечну та комфортну атмосферу. Інформаційна підтримка часто обмежена: не всі музеї мають адаптовані гіди, мобільні додатки, тактильні матеріали чи субтитровані аудіо- та відеоекскурсії. Відсутність комплексного підходу до поєднання фізичної доступності, технологічного забезпечення та навчання персоналу створює бар'єри для відвідувачів і обмежує можливості повноцінної участі у культурному житті [16, с.145]. Крім того, низький рівень обізнаності громадськості та недостатня популяризація інклюзивних практик знижують ефективність їх

впровадження та впливають на формування позитивного іміджу музеїв як відкритих і доступних закладів.

Потенціал розвитку українських музеїв у напрямку інклюзивності є значним, оскільки на сьогодні сформовані базові умови для впровадження комплексних інклюзивних рішень - цифрових технологій, інтеграцію VR/AR-рішень та інтерактивних платформ для ознайомлення з експозиціями, розширення сенсорних маршрутів, створення адаптованих навчальних програм для персоналу та активне залучення громадськості. Крім того, потенціал розвитку підтримується зростаючою увагою до соціальної відповідальності закладів культури, міжнародними стандартами доступності та можливістю залучення державних та міжнародних грантів на інклюзивні проєкти. Важливою складовою є також обмін досвідом з міжнародними музеями, де впроваджені передові практики інклюзивного дизайну та універсального доступу, що може стати джерелом натхнення для адаптації локальних рішень до українського контексту [18].

Аналіз практик українських музеїв дозволяє сформувати чітку картину сучасного стану інклюзивності, визначити ключові проблеми та бар'єри, які потребують комплексного вирішення, а також окреслити перспективи розвитку та напрями вдосконалення. Він дає змогу розробити рекомендації для покращення фізичної, сенсорної, когнітивної та інформаційної доступності, інтегрувати сучасні технології, підвищити компетентність персоналу та посилити взаємодію з громадськістю. У цілому, такий аналіз є необхідною основою для створення ефективної стратегії розвитку інклюзивного музейного середовища, підвищення туристичної привабливості закладів, забезпечення соціальної інтеграції та формування позитивного іміджу культурного сектору України як відкритого, доступного та інноваційного. Реальні приклади успішних практик можна спостерігати у Національному музеї історії України в Києві, де запроваджено комплекс аудіо- та відеогідів, у Львівському історичному музеї, який активно використовує сенсорні маршрути та цифрові інтерактивні

платформи, а також у Харківському художньому музеї, де створено спеціальні зони для комфортного перебування літніх відвідувачів та людей з обмеженою мобільністю. Ці приклади демонструють, що інклюзивність у музеях можлива лише при комплексному підході, який об'єднує технології, навчання персоналу та соціально відповідальну політику закладів [19].

2.2. Міжнародний досвід адаптації музейних просторів для інклюзивного туризму: порівняльний аналіз

Європейські держави надають великого пріоритету застосуванню основ універсального дизайну та створенню середовищ, доступних для всіх категорій відвідувачів.

Так, у Великій Британії Британський музей у Лондоні впровадив низку інклюзивних ініціатив: сенсорні експозиції для відвідувачів з порушеннями зору, інтерактивні мультимедійні стенди з адаптованими матеріалами, аудіо- та відеогіди з субтитрами та жестовою мовою. Подібні практики впроваджені і в Музеї науки в Лондоні, де створено спеціальні сенсорні кімнати для відвідувачів із аутизмом та іншими когнітивними порушеннями, а також адаптовані маршрути пересування. У Німеччині Музей Боде у Берліні і Музей історії мистецтв у Відні активно використовують VR- та AR-технології для створення інтерактивних турів, що дозволяють людям з фізичними обмеженнями отримувати повноцінний досвід взаємодії з експозиціями без необхідності фізично пересуватися між залами. Особливий акцент робиться на навчанні персоналу щодо взаємодії з різними категоріями відвідувачів та забезпечення психологічного комфорту під час перебування в музеях [35].

У США практика інклюзивного дизайну та адаптації музейних просторів є надзвичайно розвиненою і комплексною, поєднуючи архітектурні, технологічні та освітні інновації. У Метрополітен-музеї у Нью-Йорку впроваджено програми доступності, що включають тактильні тури, аудіо-описи для відвідувачів з порушеннями зору, інтерактивні мобільні додатки для людей із сенсорними

обмеженнями, а також навчальні програми для гідів та персоналу щодо інклюзивного підходу до відвідувачів. У Смітсонівському інституті в Вашингтоні активно використовують технології VR/AR, створюють адаптовані маршрути та сенсорні кімнати, де відвідувачі можуть взаємодіяти з експонатами без фізичних обмежень. Американські музеї також відомі своїми програмами залучення громадськості та волонтерів, що дозволяє забезпечити підтримку відвідувачів з особливими потребами та сприяє розвитку соціальної інтеграції. Крім того, у США поширена практика створення спеціальних освітніх програм для дітей та підлітків із обмеженими можливостями, що дозволяє формувати інклюзивну культурну компетентність з раннього віку.

У країнах Азії підхід до адаптації музейних просторів поєднує традиційні культурні практики з сучасними технологіями. Так, у Японії Національний музей Токіо застосовує інтерактивні сенсорні експозиції, аудіо-гайди з багатомовними субтитрами, тактильні моделі архітектурних об'єктів та цифрові платформи для ознайомлення з експонатами, що робить музейний досвід доступним для осіб із специфічними потребами. У Сінгапурі Національний музей Сінгапуру розробив комплексну програму інклюзивності, що включає адаптовані маршрути, інтерактивні цифрові ресурси, сенсорні кімнати та освітні майстер-класи для людей із різними потребами, а також спеціальні навчальні програми для персоналу з управління інклюзивними потоками відвідувачів. У Південній Кореї Музей сучасного мистецтва в Сеулі активно інтегрує технології VR та AR, створюючи віртуальні тури для відвідувачів з обмеженою мобільністю, а також розробляє адаптовані освітні програми для дітей та людей похилого віку, що дозволяє розширити аудиторію та забезпечити рівний доступ до культурного продукту. Особливістю азійських музеїв є інтеграція інклюзії у загальний концепт культурного виховання, коли адаптовані форми взаємодії з експозиціями поєднуються з освітніми програмами та культурними ініціативами, що підвищує соціальну відповідальність закладів і формує інклюзивну культурну культуру серед населення.

Таким чином, огляд міжнародного досвіду демонструє, що адаптація музейних просторів для інклюзивного туризму передбачає комплексний підхід, який поєднує фізичну доступність, сенсорну та інформаційну адаптацію, використання сучасних технологій, навчання персоналу та активне залучення громадськості. Розгляд прикладів із Європи, США та Азії дозволяє виділити найефективніші практики, такі як інтерактивні та сенсорні маршрути, VR/AR-технології, цифрові платформи, спеціалізовані освітні програми та тренінги для персоналу, що можуть бути адаптовані та впроваджені в українських музеях. Ці приклади підтверджують, що інклюзивність є не лише соціальною, а й економічною та культурною необхідністю, здатною підвищити привабливість музеїв, залучити нові аудиторії та створити сучасне культурне середовище, яке відповідає міжнародним стандартам доступності та універсального дизайну [22].

Порівняльний аналіз підходів до забезпечення доступності музейних просторів, впровадження цифрових рішень та залучення місцевої громади в контексті інклюзивного туризму дозволяє виявити суттєві відмінності, переваги та недоліки практик, що застосовуються в різних країнах, а також окреслити перспективи їхнього адаптування в українських умовах. Що стосується доступності, то у європейських музеях традиційно приділяється велика увага фізичним аспектам: широкі проходи, пандуси, ліфти, спеціально обладнані санітарні кімнати, тактильні та сенсорні елементи експозицій забезпечують можливість відвідувачам з обмеженими фізичними можливостями повноцінно взаємодіяти з культурним простором. Особливістю є комплексний підхід, що передбачає одночасну увагу до когнітивної та сенсорної доступності: аудіогіди, інтерактивні цифрові панелі, субтитровані відео, адаптовані мобільні додатки дозволяють людям із порушеннями слуху чи зору, когнітивними обмеженнями та іншими особливостями отримувати повноцінний культурний досвід. У музеях США подібні практики доповнюються системним навчанням персоналу, інтегрованим плануванням потоків відвідувачів та застосуванням інноваційних технологій, таких як VR/AR, що дозволяє створювати віртуальні тури для людей,

які фізично не можуть відвідати експозиції, або адаптувати маршрути відповідно до потреб конкретної аудиторії. Азійські музеї, зокрема в Японії та Південній Кореї, поєднують традиційні культурні цінності з високотехнологічними рішеннями: інтерактивні сенсорні елементи, персоналізовані експозиції дозволяють забезпечити доступність для широкого кола відвідувачів, при цьому зберігаючи автентичність культурного контенту та враховуючи специфіку місцевого культурного середовища [34].

Що стосується цифрових рішень, то у Європі та США вони інтегруються у музейні процеси як основний інструмент інклюзивності, що дозволяє значно розширити аудиторію, підвищити інтерактивність та адаптованість експозицій до індивідуальних потреб відвідувачів. Наприклад, Британський музей і Музей науки в Лондоні активно використовують VR/AR-тури, тактильні елементи та мультимедійні стенди, які дозволяють людям із різними сенсорними обмеженнями відчувати повноцінний досвід сприйняття експонатів. У США Метрополітен-музей і Смітсонівський інститут застосовують персоналізовані цифрові платформи, які враховують індивідуальні потреби кожного відвідувача, а також створюють спеціальні додатки для людей із сенсорними та когнітивними порушеннями. В Азії, зокрема у Японії та Сінгапурі, цифрові рішення поєднують інтерактивність і навчальний контент: відвідувачі можуть взаємодіяти з експозиціями через панелі, що дає змогу адаптувати культурний досвід до специфічних потреб окремих груп туристів, одночасно підвищуючи освітню та соціальну цінність відвідування музею [32].

Залучення місцевої громади є ще одним критично важливим аспектом, що значно відрізняється за підходами у різних регіонах. У Європі широке застосування знаходять програми волонтерства та співпраці з громадськими організаціями, інтегрувати осіб із різними потребами до розробки та реалізації інклюзивних експозицій, навчальних програм і культурних заходів. Наприклад, у Німеччині та Австрії громадські організації активно співпрацюють із музеями у розробці сенсорних маршрутів та спеціальних освітніх програм для дітей та

людей похилого віку. У США значна увага приділяється партнерству з освітніми закладами, некомерційними організаціями та професійними асоціаціями, що дозволяє не лише адаптувати музейний простір, але й формувати соціально відповідальне середовище, в якому інклюзія та доступність стають частиною загальної культурної політики. В Азії прикладом є програми участі місцевих громад у створенні адаптованих експозицій, освітніх майстер-класів та інтерактивних турів, які враховують культурні особливості, традиції та мовні потреби відвідувачів, забезпечуючи комплексний підхід до формування інклюзивного культурного досвіду [18].

Порівняльний аналіз демонструє, що ефективність інклюзивних практик у музеях значною мірою залежить від інтеграції трьох основних компонентів: фізичної доступності, цифрових рішень та активної участі громади. Найуспішніші міжнародні практики поєднують ці елементи у комплексні стратегії, що дозволяють не лише забезпечити рівний доступ до культурних ресурсів, але й створюють умови для соціальної інтеграції, розвитку освітніх та культурних компетенцій, підвищення туристичної привабливості регіонів та формування позитивного іміджу музеїв як сучасних, інклюзивних і технологічно розвинених культурних закладів. Цей аналіз також свідчить про важливість адаптації міжнародного досвіду до українських умов із урахуванням місцевих особливостей, наявної інфраструктури та соціокультурного контексту, що дозволяє розробляти ефективні стратегії розвитку інклюзивного музейного туризму в Україні, забезпечуючи рівноправний доступ до культурних продуктів для всіх категорій відвідувачів [21].

Завдання виділити ефективні міжнародні практики, які можна адаптувати для українських музеїв, є надзвичайно важливим для розвитку сучасного інклюзивного музейного середовища та формування культурного продукту, який буде доступний для максимально широкого кола відвідувачів. Аналіз міжнародного досвіду дозволяє не лише оцінити рівень розвитку інклюзивності у різних країнах, але й виявити конкретні підходи та інструменти, які довели

свою ефективність у створенні фізично, сенсорно, когнітивно та психологічно доступного простору. Одним із ключових напрямів є адаптація фізичного простору, яка включає впровадження пандусів, ліфтів, спеціальних санітарних приміщень, просторих проходів, тактильних елементів експозицій та адаптованих навігаційних систем [28, с.100]. Наприклад, у Великобританії в Національному музеї Шотландії всі експозиції мають тактильні копії експонатів, сенсорні панелі, а маршрути для відвідувачів з обмеженими фізичними можливостями відзначаються спеціальними маркуваннями, що дозволяє людям із різними потребами безперешкодно пересуватися музеєм. У Німеччині та Нідерландах активно застосовуються інтерактивні сенсорні інсталяції, аудіо- та відеогіди з жестовою мовою, а також системи, що дозволяють людям із порушенням зору або слуху самостійно ознайомлюватися з експозиціями, що значно підвищує рівень автономності та комфорту відвідувачів [29].

В музеях США, таких як Метрополітен-музей у Нью-Йорку та Смітсонівський інститут, використовуються VR- та AR-технології. Це дозволяє відвідувачам із обмеженою мобільністю або людям, які не можуть фізично відвідати заклад, отримати повноцінний культурний досвід. Подібні практики застосовуються і в Європі, зокрема у Франції та Італії, де інтерактивні цифрові експозиції, мобільні додатки з адаптованим контентом та мультимедійні панелі дають змогу відвідувачам отримувати інформацію у зручному форматі, враховуючи їхні сенсорні, когнітивні та мовні особливості. Використання таких технологій також підвищує рівень залучення молоді та сімей із дітьми, які віддають перевагу інтерактивним формам сприйняття інформації.

Особливу увагу міжнародні практики приділяють підготовці персоналу та залученню громади до створення інклюзивних музеїв. У США та Великобританії навчання персоналу включає спеціалізовані тренінги щодо роботи, вміння правильно комунікувати з різними категоріями відвідувачів та забезпечувати психологічний комфорт у процесі відвідування. У Норвегії та Швеції музеї активно співпрацюють із місцевими громадами та неурядовими організаціями,

залучаючи їх до розробки адаптованих програм, організації освітніх заходів та культурних подій. Цей підхід сприяє не лише підвищенню рівня інклюзії, але й зміцненню соціальної інтеграції, розвитку громадянської активності та формуванню позитивного іміджу музеїв як відкритих і доступних культурних центрів [33].

Особливо важливим аспектом є комплексне поєднання фізичних, цифрових та соціальних інструментів для забезпечення повної доступності. Наприклад, у Сінгапурі та Японії інтерактивні сенсорні панелі поєднуються з адаптованими маршрутами, мобільними додатками та віртуальними турами, що дозволяє враховувати індивідуальні потреби відвідувачів у реальному часі, а також забезпечує можливість участі в освітніх та культурних програмах без обмежень. Крім того, у країнах Північної Європи активно впроваджуються програми волонтерства, де місцеві жителі допомагають у створенні доступного середовища та супроводі відвідувачів, що підвищує ефективність інклюзивних рішень та формує відчуття соціальної відповідальності серед громади [32].

Таким чином, виділення та аналіз таких ефективних міжнародних практик дозволяє українським музеям не лише запозичити конкретні інструменти та технології, але й розробити власні стратегії адаптації культурних просторів під потреби різних категорій туристів. Водночас, це створює можливість врахувати особливості національної культурної спадщини, специфіку інфраструктури та соціокультурний контекст, формуючи інклюзивний музейний продукт, який буде водночас доступним, сучасним та конкурентоспроможним на міжнародному рівні. Комплексний підхід до адаптації музейних просторів на основі міжнародного досвіду сприяє розвитку інклюзивного туризму, підвищує туристичну привабливість регіонів України, зміцнює соціальну інтеграцію та забезпечує культурне збагачення широкого кола відвідувачів, закладаючи основу для сталого розвитку музейної сфери в умовах сучасних соціальних та технологічних викликів.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА РОЗРОБКА ІНКЛЮЗИВНОГО МУЗЕЙНОГО ПРОДУКТУ

3.1. Методика оцінки доступності музейного простору та визначення потреб цільової аудиторії

Розробка комплексних критеріїв і показників для оцінки фізичної та інформаційної доступності музею є фундаментальним етапом у створенні сучасної системи інклюзивності, яка забезпечує рівні можливості для всіх груп відвідувачів.

Йдеться не лише про людей з порушеннями опорно-рухового апарату, слуху чи зору, а й про осіб із когнітивними особливостями, літніх відвідувачів, батьків з малими дітьми, людей із тимчасовою втратою мобільності чи чутливості, а також тих, хто потребує особливих умов орієнтації у просторі. У сучасному музеєзнавстві інклюзивність розглядається як комплексний підхід, у якому доступність є не додатковим елементом сервісу, а невід’ємною складовою якісного культурного середовища.

Ретельно сформульовані критерії доступності дозволяють здійснити багатовимірний аналіз поточного стану музею та виявити як видимі, так і менш очевидні бар’єри, що можуть перешкоджати повноцінному культурному досвіду відвідувачів. До таких критеріїв можуть належати показники просторової організації (ширина проходів, наявність пандусів, ліфтів, тактильних поверхонь), навігаційної інфраструктури (знаки, маркування, логічність маршруту), а також показники інформаційної доступності — наявність аудіогідів, тифлокоментарів, текстів шрифтом Брайля, адаптованих виставкових описів, мультимедійних матеріалів, зрозумілих схем, візуальних підказок і спрощеного викладу інформації [30].

Створення такої системи дозволяє не лише зафіксувати поточний рівень доступності, а й розробити поетапний план удосконалень. Це передбачає визначення пріоритетних напрямів адаптації, розрахунок необхідних ресурсів,

підготовку персоналу, впровадження нових технологічних рішень та контроль за дотриманням інклюзивних стандартів. У результаті музей отримує можливість перетворитися на відкритий, комфортний і дружній простір для всіх людей.

Таким чином, формування чітких критеріїв і показників оцінювання доступності виступає не просто технічним завданням, а стратегічним елементом розвитку культурної інституції. Воно дає змогу планувати довгострокові зміни, формувати позитивний імідж музею як соціально відповідального середовища та створювати умови, за яких кожен відвідувач може відчутися своєю значущістю, повноцінно долучитися до культурного життя та отримати якісний досвід пізнання.

Фізична доступність передбачає наявність простих та зрозумілих маршрутів пересування всередині закладу, включно з широкими проходами, зручними дверними прорізами та наявністю ліфтів або пандусів для відвідувачів, що користуються інвалідними візками чи іншими засобами мобільності. Критеріями оцінки можуть бути співвідношення ширини коридорів до стандартних вимог, кількість доступних ліфтів на поверх, наявність пандусів із відповідним ухилом, а також розміщення спеціально обладнаних санітарних кімнат, лавок та зон відпочинку на кожному поверсі. Важливою складовою фізичної доступності є також безпечне планування маршруту від входу до експозицій, включаючи відсутність перешкод, виступів та небезпечних покриттів підлоги, які можуть ускладнювати пересування або становити ризик травмування відвідувачів [26, с.119].

Інформаційна доступність охоплює широкий спектр заходів і ресурсів, спрямованих на забезпечення можливості повного сприйняття культурного контенту незалежно від сенсорних, когнітивних чи мовних обмежень відвідувачів. До ключових показників можна віднести наявність аудіо- та відеогідів із субтитрами, жестовими перекладачами та мовними версіями, тактильних експонатів та моделей, контрастного маркування елементів інтер'єру, зрозумілих навігаційних знаків, інтерактивних цифрових платформ,

що дозволяють адаптувати контент під індивідуальні потреби користувачів. Для відвідувачів із когнітивними порушеннями важливими є прості та зрозумілі інструкції, адаптовані тексти, ілюстрації та інтерактивні матеріали, що забезпечують безпечне і комфортне ознайомлення з експозицією.

Визначення критеріїв оцінки також передбачає врахування організаційного аспекту, зокрема рівня підготовки персоналу, що безпосередньо впливає на ефективність надання допомоги та консультацій відвідувачам. До показників можна віднести кількість навчальних тренінгів для співробітників, наявність відповідальних осіб за інклюзію, розробку інструкцій для взаємодії з різними категоріями туристів та наявність інформаційної підтримки для відвідувачів через вебсайт та інше.

Задля практичного застосування критерії та показники можна об'єднати у комплексну систему оцінки, наприклад, кількість пандусів, ліфтів, санітарних кімнат, аудіо- та відеогідів, тактильних експонатів, розроблених інтерактивних матеріалів. Якісні показники передбачають оцінку зручності та ефективності пересування, зрозумілості та доступності інформації, рівня обізнаності та готовності персоналу допомагати відвідувачам із особливими потребами, а також загальний рівень комфортності та безпечності перебування в музеї [24, с.150].

Реальні приклади демонструють ефективність такого підходу. У Національному музеї мистецтв Каталонії (Іспанія) та Луврі (Франція) використовується комплексна система оцінки доступності, що враховує фізичні, сенсорні та когнітивні аспекти. Кожен експонат супроводжується аудіогідом із субтитрами та тактильними елементами, а маршрути спроектовані з урахуванням зручності. У США, у музеї Метрополітен, критерії оцінки включають також інтеграцію цифрових технологій, можливість попереднього планування маршруту через мобільні додатки та наявність персоналу.

Таким чином, розробка комплексних критеріїв та показників для оцінки фізичної та інформаційної доступності музею є основою для системного аналізу

інклюзивності, що дозволяє визначати слабкі та сильні сторони, планувати модернізацію інфраструктури, впроваджувати цифрові інновації та готувати персонал [34].

Такий підхід забезпечує створення музею, який є одночасно доступним, комфортним, безпечним та привабливим для максимально широкого кола туристів, підвищує соціальну інтеграцію, сприяє культурному збагаченню та формує позитивний імідж закладу як сучасного, прогресивного та соціально відповідального культурного простору.

Проведення опитувань та інтерв'ю з відвідувачами з особливими потребами та персоналом музею є надзвичайно важливим інструментом для комплексного аналізу інклюзивності та оцінки реального рівня доступності музейного простору. Маємо отримати об'єктивну інформацію про сприйняття відвідувачами умов перебування, але й виявити специфічні потреби, проблемні моменти та потенційні бар'єри, які можуть обмежувати повноцінну участь різних груп у культурному житті. Опитування забезпечує кількісну базу даних, що відображає рівень задоволеності відвідувачів, ефективність наявних адаптаційних рішень, доступність інформації та простору, а також загальні очікування аудиторії щодо покращення умов перебування в музеї. Водночас інтерв'ю дозволяє отримати якісну інформацію, що розкриває більш глибокі аспекти досвіду користувачів, їхні емоційні реакції, суб'єктивні оцінки та пропозиції щодо впровадження нових технологій, адаптаційних рішень та програм підтримки [25].

Для відвідувачів з обмеженими фізичними можливостями ключовими питаннями в опитуваннях є зручність пересування приміщенням, доступність зон відпочинку. Опитування дозволяє визначити, наскільки ефективно працюють наявні адаптації, чи вистачає простору для комфортного переміщення, чи відповідає інтер'єр потребам людей на інвалідних візках або з іншими обмеженнями мобільності. Інтерв'ю дозволяє деталізувати ці питання,

з'ясовуючи, які конкретні елементи фізичної інфраструктури створюють труднощі, чи є проблеми з безпечним доступом до експозицій.

Для відвідувачів із сенсорними порушеннями, зокрема людей з порушенням зору або слуху, опитування та інтерв'ю допомагають оцінити ефективність аудіо- та відеогідів, субтитрованих матеріалів, жестової комунікації, тактильних експонатів та контрастного маркування елементів простору.

Важливо зібрати інформацію про те, наскільки доступні інтерактивні платформи, мобільні додатки та цифрові ресурси, і чи дозволяють вони повністю ознайомитися з експозицією незалежно від сенсорних обмежень. Розмови з користувачами відкривають їхні очікування щодо покращення навігації, інформативності матеріалів та інтерактивних функцій, що допомагає музеям розробляти більш адаптовані та ефективні рішення.

Важливе значення мають також опитування та інтерв'ю з людьми з когнітивними та психічними порушеннями, де оцінюється зрозумілість маршрутів, логічність та простота навігації, доступність текстових та візуальних інструкцій, а також наявність персоналу, здатного надавати підтримку та пояснювати матеріал у доступній формі. Такі дані дозволяють створювати спрощені інтерактивні маршрути, розробляти спеціальні навчальні програми та інтерактивні експозиції, що знижують рівень стресу і забезпечують комфортне культурне середовище для всіх відвідувачів [25].

Не менш важливим є опитування та інтерв'ю з персоналом музею, оскільки його компетентність, готовність і досвід взаємодії з відвідувачами з особливими потребами визначають ефективність інклюзивних заходів. Під час таких інтерв'ю оцінюються рівень підготовки співробітників, наявність спеціальних інструкцій, розуміння принципів універсального дизайну та інклюзивності, здатність реагувати на непередбачувані ситуації та пропонувати допомогу. Розмови з персоналом дозволяють виявити організаційні та технічні проблеми, потреби у додатковому навчанні.

У практичному плані, поєднання кількісних опитувань та якісних інтерв'ю дозволяє сформувати цілісну картину стану інклюзивності музею, оцінити потенціал для впровадження нових рішень. Наприклад, в Національному музеї Тараса Шевченка проводили регулярні опитування для оцінки зручності пересування експозиціями, а інтерв'ю з персоналом допомогли виявити потребу у додатковому навчанні з жестової мови та індивідуального супроводу. Подібні практики використовуються й у Львівській національній галереї мистецтв, де збирання відгуків від різних категорій відвідувачів дозволило оптимізувати маршрути, впровадити сенсорні матеріали та цифрові аудіо- та відеоінструкції [21].

Таким чином, опитування та інтерв'ю - оцінка та вдосконалення інклюзивності музеїв, що дозволяє не тільки виявити конкретні проблемні моменти, але й визначити ефективні шляхи розвитку, інтегрувати сучасні технології та стандарти універсального дизайну, підвищити якість обслуговування, соціальну відповідальність та культурну доступність закладів для максимально широкого кола відвідувачів. В результаті такі дослідження формують науково обґрунтовані рекомендації для створення інклюзивного музейного простору, інтеграції, що забезпечує рівні права.

Збір даних про потреби відвідувачів та реальний стан адаптації музеїв є надзвичайно важливим етапом у процесі формування ефективної інклюзивної стратегії, оскільки воно дозволяє отримати комплексну і достовірну інформацію про взаємодію різних категорій туристів із культурним простором, виявити проблеми та бар'єри, а також оцінити реальний рівень доступності музеїв. Збір даних передбачає використання як кількісних, так і якісних методів дослідження, які доповнюють один одного та створюють повну картину стану інклюзивності. Кількісні методи, зокрема опитування, анкетування та статистичний аналіз відвідуваності, дозволяють оцінити чисельні показники задоволеності, частоту відвідувань різними групами туристів, ефективність наявних адаптаційних рішень та рівень використання цифрових і фізичних ресурсів. Аналіз кейсів,

дозволяють виявити більш тонкі аспекти досвіду відвідувачів, включаючи емоційні реакції, суб'єктивні оцінки комфорту, сприйняття безпеки, задоволеність комунікацією з персоналом та інтерактивними елементами експозицій [20].

Збір даних передбачає врахування потреб різних осіб, які потребують безбар'єрного доступу до приміщень, пандусів, ліфтів, санітарних кімнат та зон відпочинку. Для цієї групи важливим є визначення, наскільки ефективно функціонують існуючі адаптації, чи дозволяють вони вільно пересуватися простором, користуватися експонатами та отримувати інформацію про виставку без додаткових перешкод. Дослідження також охоплює відвідувачів із сенсорними порушеннями, включаючи людей із порушеннями зору або слуху, для яких критично важлива доступність аудіо- та відеогідів, тактильних експонатів, субтитрованих матеріалів, жестової комунікації та інтерактивних цифрових платформ. Збір даних дозволяє оцінити, наскільки ці інструменти забезпечують повноцінне сприйняття культурного продукту та чи відповідають вони очікуванням відвідувачів.

Крім того, значну увагу приділяють людям з когнітивними та психічними порушеннями, літнім відвідувачам, а також тимчасово обмеженим у пересуванні або сприйнятті особам, наприклад, вагітним жінкам, батькам з маленькими дітьми чи особам, що проходять реабілітацію. Для цих груп збір даних включає оцінку зрозумілості навігації, безпечності маршрутів, доступності адаптованих інформаційних матеріалів та інтерактивних елементів, а також наявність персоналу, який здатен надавати необхідну підтримку [27].

Паралельно із збором інформації від відвідувачів проводиться аналіз стану адаптації музеїв, що включає оцінку фізичної інфраструктури, цифрових рішень, навчання персоналу, комунікаційних стратегій та організаційних процесів. Такий аналіз дозволяє виявити наявні сильні сторони, які вже забезпечують певний рівень інклюзії, а також слабкі ланки, де необхідні покращення. Наприклад, у деяких українських музеях фізичні пандуси та ліфти забезпечують

доступність, але відсутність сенсорних матеріалів або персоналу, значно знижує ефективність цих заходів.

Збір даних також передбачає документування прикладів найкращих практик, що дозволяє порівнювати наявні рішення з міжнародними стандартами та оцінювати можливості їх адаптації в українських умовах. Наприклад, аналізуючи досвід Музею Вікторії та Альберта у Лондоні або Музею науки у Бостоні, можна виявити успішні цифрові інтерактивні рішення та програми супроводу відвідувачів, які дозволяють враховувати різні категорії потреб [16].

У підсумку, завдання зі збору даних про потреби відвідувачів та реальний стан адаптації музеїв основоположен обґрунтованих рекомендацій щодо впровадження інклюзивного дизайну та універсального доступу. Воно дозволяє створити науково обґрунтовану базу для прийняття управлінських рішень, планування модернізації музейного простору, оптимізації роботи персоналу та інтеграції сучасних технологій, що у підсумку забезпечує рівні можливості доступу до культурних ресурсів, підвищує соціальну відповідальність закладів та сприяє розвитку інклюзивного туризму в Україні.

3.2. Розробка практичних рекомендацій і концепції інклюзивного музейного маршруту для залучення туристів з особливими потребами

Створення інтерактивного маршруту з урахуванням фізичних, сенсорних та інформаційних потреб відвідувачів є комплексним та багаторівневим процесом, який поєднує у собі елементи інклюзивного дизайну, сучасних технологій, педагогіки та культурного менеджменту. Основна мета такого маршруту полягає не лише в організації фізичного переміщення відвідувачів по експозиціях музею, але й у забезпеченні повноцінного сприйняття культурного контенту, комфортної взаємодії з експонатами та інтеграції всіх категорій туристів, включаючи людей з обмеженими фізичними можливостями, відвідувачів з сенсорними або когнітивними порушеннями, літніх осіб, дітей та тимчасово обмежених у пересуванні або сприйнятті осіб [15].

На фізичному рівні інтерактивний маршрут передбачає проектування простору з урахуванням принципів безбар'єрності. Це включає облаштування пандусів, ліфтів, просторих проходів, спеціально обладнаних санітарних кімнат та зон відпочинку, що дозволяють відвідувачам пересуватися без перешкод і відчувати себе безпечно. Розподіл маршруту на зони є вкрай необхідним. Вказівники легко орієнтували відвідувачів і забезпечували послідовність сприйняття експозицій. Використання контрастного маркування, тактильних підказок та спеціальних навігаційних знаків підвищує зручність пересування для людей із порушеннями зору та орієнтації.

На сенсорному рівні інтерактивний маршрут передбачає створення багатоканального сприйняття інформації.

Аудіо- та відеогіди з адаптованим контентом, сенсорні експонати, інтерактивні панелі, освітні куточки з тактильними матеріалами та VR/AR рішення забезпечують можливість відчувати експозицію на різних рівнях сприйняття. Для людей із порушеннями слуху інтегруються субтитровані матеріали та жестова комунікація, для людей із порушеннями зору – тактильні експонати та аудіоописи.

Інформаційний рівень маршруту включає продуману систему комунікації, що забезпечує зрозумілість, доступність та персоналізацію інформації для різних груп відвідувачів. Це реалізується через мобільні додатки з адаптованим інтерфейсом, електронні путівники, інформаційні стенди з великою шрифтовою інформацією та графічними підказками, а також інтерактивні цифрові карти, які дозволяють відвідувачам самостійно вибирати темпи пересування та рівень деталізації контенту. Особливо важливо, щоб інформаційна підтримка враховувала когнітивні потреби відвідувачів з порушеннями уваги чи пам'яті, пропонуючи спрощені маршрути, короткі текстові описи та інтерактивні завдання для кращого засвоєння матеріалу.

Впровадження інтерактивного маршруту передбачає також підготовку персоналу музею, який має вміти надавати допомогу відвідувачам з різними

потребами, консультувати щодо використання технологій, проводити адаптовані екскурсії та організувати інтерактивні активності. Персонал має володіти знаннями з інклюзії, принципів універсального доступу та методів роботи з різними категоріями туристів, а також бути готовим до індивідуального підходу у взаємодії з кожним відвідувачем [20, с.151-170].

Прикладом успішної реалізації інтерактивного маршруту є Музей науки у Бостоні, у якому є спеціальні сенсорні кімнати, інтерактивні екрани з аудіоописами та VR-зони, що дозволяють відчувати науку через різні канали сприйняття. Подібні підходи використовуються у Віденському музеї історії мистецтв, де застосовуються тактильні копії експонатів, адаптовані аудіогіди та інтерактивні планшети для різних категорій відвідувачів.

У підсумку створення інтерактивного маршруту з урахуванням фізичних, сенсорних та інформаційних потреб є багатокомпонентним процесом, що поєднує архітектурні адаптації, цифрові технології, педагогічні підходи та професійну підготовку персоналу. Такий маршрут не лише забезпечує рівноправний доступ до культурного продукту для всіх категорій відвідувачів, а й підвищує привабливість музею, стимулює соціальну інтеграцію, сприяє формуванню позитивного досвіду відвідування та розвитку інклюзивного туризму як ключового напрямку сучасної культурної та туристичної політики.

Впровадження цифрових інструментів у музейних просторах, таких як аудіо- та відеогіди, VR/AR експозиції та мобільні додатки, є однією з ключових складових розвитку сучасного інклюзивного туризму та культурного менеджменту, оскільки вони дозволяють поєднувати технологічні можливості з принципами універсального доступу та інклюзії, створюючи максимально комфортне середовище для всіх категорій відвідувачів, забезпечення рівноправного доступу до культурного контенту, особливо для груп, які традиційно стикаються з обмеженнями, таких як люди з обмеженими фізичними можливостями, сенсорними чи когнітивними порушеннями, літні особи, діти,

тимчасово обмежені у пересуванні чи сприйнятті, а також відвідувачі з різними соціальними особливостями.

Аудіо- та відеогіди стали базовими, але водночас надзвичайно ефективними інструментами, які дозволяють кожному відвідувачу отримувати детальну інформацію про експонати у зручному форматі та у власному темпі, вони відкривають нові можливості: аудіоописи, субтитровані відеоматеріали та версії з жестовою мовою дозволяють повноцінно сприймати інформацію. Впровадження персоналізованих гідів з можливістю обирати рівень деталізації, мову та темп оповіді підвищує доступність контенту та сприяє формуванню індивідуального культурного досвіду. Інтерактивні елементи аудіо- та відеогідів, такі як вікторини, квести, завдання та анімовані схеми, роблять процес знайомства з експозицією динамічним, залучаючи відвідувачів до активної взаємодії з контентом і сприяючи розвитку навчальних та розважальних компетенцій, особливо серед молоді та людей з особливими освітніми потребами [19].

Технології доповненої та віртуальної реальності (AR/VR) відкривають ще ширші можливості для створення інклюзивних та інтерактивних експозицій. Вони дозволяють відвідувачам повністю зануритися у реконструйовані історичні події, архітектурні простори або художні вистави, що особливо важливо для людей, які фізично не можуть переміщуватися музеєм у повному обсязі або мають обмеження у сприйнятті інформації традиційними каналами. AR-технології забезпечують накладання додаткової інформації на реальні експонати за допомогою планшетів або смартфонів, включаючи інтерактивні підказки, 3D-моделі, анімації та реконструкції, що значно покращує сприйняття матеріалу. VR-технології створюють можливість повного занурення у віртуальні простори, відтворюючи сцени історичних подій, недоступних на сьогоднішній день архітектурних об'єктів або інтерактивних наукових експериментів, що значно підвищує рівень залученості та емоційного сприйняття.

Мобільні додатки стають універсальним інструментом навігації та комунікації в музеях, дозволяючи інтегрувати різноманітні сервіси: інтерактивні карти, маршрути з урахуванням безбар'єрності, аудіо- та відеоконтент, персоналізовані плани відвідування, ігрові елементи, інтерактивні завдання, які мотивують відвідувачів до активної участі та створюють додаткову цінність культурного продукту. Додатки дозволяють адаптувати контент для різних категорій туристів: збільшення шрифту, контрастні кольори, скорочені тексти для осіб з когнітивними особливостями, аудіо підказки, інтерактивні підказки для тих, хто має обмежену мобільність. Важливим є також збір даних про відвідуваність, популярність експозицій, ефективність інтерактивних елементів та використання аналітики для подальшого вдосконалення туристичного продукту, планування маркетингових стратегій та поліпшення доступності музеїв [13].

Приклади успішного впровадження цифрових інструментів демонструють ефективність цих рішень. Британський музей у Лондоні використовує інтерактивні аудіо- та відеогіди з адаптацією, VR-експозиції для реконструкції стародавніх міст та мобільний додаток із персоналізованими маршрутами та інтерактивними завданнями. Музей науки у Бостоні застосовує AR-технології для створення інтерактивних наукових демонстрацій та VR-занурень у лабораторії, адаптованих для дітей. У Музеї мистецтв Сінгапуру використання інтерактивних планшетів та VR-станцій дозволяє досліджувати експозиції через різні сенсорні канали та отримувати персоналізовану інформацію для відвідувачів з особливими потребами. У Німеччині, в Музеї науки та техніки у Мюнхені, активно використовуються VR-станції для вивчення технічних експонатів, а також сенсорні інтерактивні панелі, що значно підвищує рівень інклюзії та залучення різних груп відвідувачів [34].

В Україні також зростає практика впровадження цифрових інструментів у музейних закладах. Національний музей історії України в Києві використовує інтерактивні сенсорні панелі та VR-експозиції, які дозволяють створювати

історичні реконструкції та інтерактивні сценарії для відвідувачів з обмеженими фізичними можливостями та сенсорними порушеннями. Львівський історичний музей запровадив мобільні додатки з аудіо- та відеогідами, адаптованими для дітей та людей з порушеннями слуху та зору, а також інтерактивні маршрути з сенсорними та тактильними елементами, що підвищує доступність експозицій. Одеський художній музей впровадив AR-експозиції, які дозволяють створювати тривимірні реконструкції картин та історичних об'єктів, забезпечуючи інтерактивний досвід.

Впровадження цифрових інструментів забезпечує не лише доступність і інтерактивність, а й формує новий рівень туристичного досвіду, де кожен відвідувач відчуває себе активним учасником культурного процесу. Це сприяє соціальній інтеграції, підвищенню культурної та туристичної привабливості музеїв, залученню нових аудиторій, стимулює розвиток інклюзивного туризму та забезпечує сталий розвиток культурного простору відповідно до сучасних міжнародних стандартів доступності, інновацій та соціальної відповідальності. Цифрові рішення стають не лише інструментом забезпечення доступності, але й важливим чинником формування позитивного іміджу музеїв, створення багатовимірного культурного досвіду та підвищення загальної конкурентоспроможності туристичної галузі [2].

Інтеграція цифрових технологій з традиційними методами адаптації, такими як фізичні пандуси, спеціальні маршрути та навчений персонал, дозволяє створювати комплексну систему інклюзивності, яка враховує всі аспекти потреб відвідувачів і забезпечує високий рівень комфорту та безпеки.

Розробка плану навчання персоналу та просвітницьких програм для громади є надзвичайно важливим і комплексним завданням у процесі впровадження принципів інклюзії та універсального доступу в музейних та культурних закладах, оскільки від рівня підготовки персоналу та обізнаності місцевої громади значною мірою залежить ефективність реалізації будь-яких адаптаційних ініціатив. Головною метою такого плану є формування у

співробітників не лише професійних компетенцій, але й ціннісного підходу до обслуговування відвідувачів з різними потребами, включаючи людей з обмеженими фізичними можливостями, відвідувачів із сенсорними чи когнітивними порушеннями, літніх людей, сім'ї з дітьми, вагітних жінок, а також тимчасово обмежених у пересуванні або сприйнятті осіб. Ця підготовка забезпечує здатність персоналу створювати безпечне, комфортне та доброзичливе середовище, де кожен відвідувач може отримати максимально повний культурний досвід незалежно від своїх особливостей.

Навчальна програма для персоналу включає комплекс різних блоків, що охоплюють теоретичну та практичну підготовку. Теоретична складова передбачає ознайомлення зі сучасними концепціями інклюзивності, універсального дизайну та стандартами доступності, розгляд психологічних аспектів взаємодії з різними категоріями відвідувачів, аналіз міжнародного досвіду та наукових підходів до формування інклюзивного культурного середовища. Практичні заняття включають тренінги, рольові ігри, симуляційні вправи та роботу з реальними кейсами, що дозволяє персоналу відпрацювати навички взаємодії з відвідувачами з різними потребами, навчитися прогнозувати можливі проблемні ситуації та реагувати на них максимально професійно. Окрему увагу приділено розвитку комунікаційних компетенцій: співробітники вчаться застосовувати доброзичливу мову, надавати зрозумілі інструкції, активно слухати та коригувати свій підхід відповідно до конкретної ситуації, а також підтримувати психологічний комфорт відвідувачів під час відвідування експозицій [4с с.340].

Ключовим елементом навчання є використання сучасних технологій, які стають важливими інструментами забезпечення доступності та інтерактивності. Персонал навчається працювати з аудіо- та відеогідами, сенсорними панелями, мобільними додатками, інтерактивними VR/AR експозиціями, адаптованими мультимедійними матеріалами та системами управління потоками відвідувачів. Такі технології дозволяють не лише полегшити доступ до експозицій, але й

підвищити загальну ефективність організації простору, оптимізувати маршрути пересування відвідувачів і забезпечити максимально комфортне та інклюзивне середовище [5].

Паралельно з навчанням персоналу активно впроваджуються просвітницькі програми для громади, що є невід'ємним компонентом формування соціальної культури інклюзії. Ці програми включають лекції, майстер-класи, семінари, відкриті екскурсії, інтерактивні заходи, дні доступності, освітні кампанії та соціальні акції, спрямовані на підвищення обізнаності громадськості щодо потреб людей з особливими потребами та важливості безбар'єрного доступу до культурних ресурсів. Такі ініціативи допомагають залучити до процесу місцеві організації, волонтерів, молодіжні та громадські об'єднання, створюючи атмосферу спільної відповідальності та взаємопідтримки. Вони сприяють розвитку емпатії, толерантності та культурної чутливості серед мешканців регіону, формуючи позитивне ставлення до інклюзивного туризму і музеєфікації культурного середовища [6].

Важливим аспектом реалізації плану є систематичне оцінювання ефективності навчання персоналу та просвітницьких програм. Для цього використовуються різні методи: опитування відвідувачів і співробітників, аналіз рівня задоволеності обслуговуванням, оцінка навичок персоналу, перевірка володіння методиками роботи з різними групами туристів, моніторинг участі громади в освітніх заходах, а також аналіз впливу програм на загальний рівень доступності музею. Це дозволяє виявляти недоліки, коригувати програми, впроваджувати нові підходи та вдосконалювати методики навчання відповідно до актуальних потреб.

Реалізація комплексного плану навчання персоналу та просвітницьких програм сприяє створенню багатовимірного культурного середовища, яке враховує всі аспекти інклюзії, поєднує технологічні інновації з адаптованою фізичною інфраструктурою, забезпечує високий професійний рівень обслуговування та комфортну взаємодію відвідувачів із експозиціями. Завдяки

цьому культурні заклади здатні забезпечити повноцінний доступ для всіх категорій туристів, підвищити туристичну привабливість регіонів, зміцнити соціальну відповідальність закладів, формувати позитивний імідж інклюзивного туризму та створювати умови для сталого розвитку культурного середовища, яке відповідає міжнародним стандартам та сучасним соціокультурним очікуванням суспільства [8, с.300].

У результаті впровадження такого підходу музейні заклади не тільки підвищують рівень сервісу та доступності, але й формують інтегровану систему, де інклюзія стає невід'ємною частиною управлінської та освітньої стратегії, стимулює інноваційний розвиток, активізує участь громади та забезпечує соціальну, культурну та економічну ефективність діяльності. Таким чином, детально розроблений та реалізований план навчання персоналу разом із просвітницькими ініціативами створює основу для сталого розвитку інклюзивного культурного простору, здатного задовольнити потреби всіх категорій відвідувачів, забезпечити їхній комфорт, безпеку та рівні можливості участі у культурному житті

Запропонувати практичну модель інклюзивного музейного продукту для українських музеїв означає створити комплексний концептуальний і функціональний підхід, який інтегрує сучасні принципи інклюзії, універсального дизайну та цифрових технологій у повсякденну діяльність культурних закладів, забезпечуючи доступність і комфорт для максимально широкого кола відвідувачів. Така модель повинна враховувати різноманітність потреб туристів, включаючи людей з обмеженими фізичними можливостями, відвідувачів із сенсорними або когнітивними порушеннями, літніх людей, сім'ї з дітьми, вагітних жінок, а також тимчасово обмежених у пересуванні осіб. Мета практичної моделі полягає у створенні середовища, де кожен відвідувач може повноцінно взаємодіяти з експозиціями, брати участь у культурних заходах і отримувати емоційне та освітнє задоволення, при цьому не стикаючись із бар'єрами, які можуть обмежувати його участь [9].

Основою моделі є інтеграція фізичної, сенсорної, інформаційної та психологічної доступності у всіх аспектах музейного середовища. Фізична доступність передбачає наявність безбар'єрних входів, просторих коридорів, ліфтів, пандусів, спеціально обладнаних санітарних кімнат, а також адаптованих місць для відпочинку та навігації, які відповідають потребам людей. Доступність включає тактильні експонати, контрастне маркування елементів інтер'єру, аудіо- та відеогіди, субтитровані матеріали та жестові версії екскурсійних програм. Інформаційна доступність забезпечується за допомогою мобільних додатків, інтерактивних платформ, адаптованих освітніх матеріалів та QR-кодів з мультимедійним контентом, що дозволяє відвідувачам отримувати інформацію у зручному форматі незалежно від їхніх фізичних або сенсорних особливостей. Психологічна доступність передбачає створення комфортного та доброзичливого середовища, де персонал навчається взаємодіяти з різними групами відвідувачів, використовує емпатійний підхід та застосовує методики мінімізації стресових ситуацій.

Практична модель також включає розробку інтерактивних маршрутів, які враховують різні потреби відвідувачів. Наприклад, основний маршрут може бути фізично доступним для людей із обмеженою мобільністю, з можливістю проходження всіх експозицій, тоді як додаткові сенсорні маршрути забезпечують тактильне, аудіо- та візуальне сприйняття. Використання VR/AR технологій дозволяє відвідувачам, які тимчасово обмежені у фізичному пересуванні або проживають у віддалених регіонах, відчувати ефект присутності в музеї, оглянути експозиції у віртуальному середовищі. Такий підхід дозволяє поєднувати традиційні та цифрові формати відвідування, що забезпечує широкий доступ і гнучкість у користуванні культурним продуктом.

Важливим елементом моделі є навчання персоналу та просвітницькі програми для громади, що формують обізнаність у сфері інклюзії та підвищують рівень професійної підготовки співробітників. Персонал навчається роботі з відвідувачами різних категорій, застосуванню адаптованих технологій, методик

комунікації та психологічного супроводу, що забезпечує високий рівень обслуговування та комфорт у музеї. Одночасно просвітницькі програми спрямовані на залучення громадськості, активізацію участі волонтерів, молодіжних організацій та спеціалістів з інклюзії у процес планування та реалізації інклюзивних ініціатив. Це дозволяє формувати соціально відповідальне культурне середовище та підтримувати позитивний імідж музею як доступного для всіх категорій відвідувачів [18].

Практична модель передбачає також інтеграцію систем оцінки ефективності інклюзивності, що включає критерії фізичної доступності, інформаційної та сенсорної доступності, задоволеності відвідувачів, залученості громади та рівня професійної підготовки персоналу. Використання таких показників дозволяє визначати сильні та слабкі сторони реалізації інклюзивних ініціатив, коригувати заходи, впроваджувати нові технології та оптимізувати ресурси для підвищення ефективності.

Конкретні приклади реалізації моделі можна знайти як у провідних українських музеях, так і на міжнародному рівні. В Україні вже впроваджують адаптовані маршрути, тактильні експонати, VR-екскурсії та навчання персоналу для роботи з різними категоріями відвідувачів. У світі приклади ефективних практик включають Британський музей у Лондоні з інтерактивними маршрутами для людей із порушеннями слуху та зору, Смітсонівські музеї у США з VR-експозиціями та мультимедійними гідами, а також Національний музей Сінгапуру з адаптованими маршрутами та цифровими навчальними платформами. Ці приклади демонструють ефективність поєднання фізичної, сенсорної та цифрової доступності, активної участі громади та навчання персоналу для забезпечення повноцінної інклюзії [19, с.78].

Таким чином, запропонована практична модель інклюзивного музейного продукту для українських музеїв являє собою комплексний інтегрований підхід, який поєднує фізичну, сенсорну, інформаційну та психологічну доступність, використання сучасних технологій, навчання персоналу та просвітницькі

програми для громади, систему оцінки ефективності та можливості постійного вдосконалення. Реалізація такої моделі дозволяє забезпечити рівноправну участь усіх категорій відвідувачів, підвищити туристичну привабливість музеїв, сприяти соціальній інтеграції та створювати стійке культурне середовище, яке відповідає сучасним міжнародним стандартам інклюзії та розвитку музейного туризму.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження присвячене проблемі адаптації музейного простору для залучення інклюзивних туристичних потоків та поєднує аналіз теоретичних основ, сучасного стану практик в Україні та міжнародний досвід, а також розробку практичних рекомендацій щодо створення інклюзивного музейного продукту.

1. Розкрито сутність інклюзії та доступності у культурному середовищі, визначено особливості організації музейного простору для різних категорій відвідувачів, включаючи людей з фізичними, сенсорними та когнітивними порушеннями, літніх відвідувачів та інших груп, що потребують спеціальних умов. Аналіз теоретичних підходів дозволив окреслити ключові принципи інклюзивного дизайну та універсального доступу, а також підкреслити роль цифрових технологій, таких як VR/AR, інтерактивні експозиції та мобільні додатки, у забезпеченні інформаційної та сенсорної доступності.

2. Проаналізовано сучасний стан українських музеїв у контексті інклюзивності. Було встановлено, що, незважаючи на поодинокі успішні практики, більшість закладів має проблеми з фізичною доступністю, недостатнім рівнем підготовки персоналу, обмеженою інформаційною підтримкою та відсутністю комплексного підходу до створення інклюзивного середовища. Проведений SWOT-аналіз продемонстрував сильні сторони наявних практик, зокрема наявність культурної спадщини та потенціал для розвитку туристичних послуг, але водночас виявив слабкі сторони, серед яких нестабільне фінансування, брак кваліфікованих кадрів та недостатня державна підтримка. Було проаналізовано практики європейських, американських та азійських музеїв, які успішно впровадили комплексні рішення з фізичної та сенсорної доступності, використання цифрових інструментів та інтерактивних програм. Встановлено, що ефективні практики включають: універсальний дизайн експозицій, аудіо- та відеогіди для людей з порушеннями зору або слуху, VR/AR-експозиції, навчання

персоналу щодо роботи з відвідувачами з особливими потребами, а також активне залучення громади до створення інклюзивних програм.

3. У практичній частині розроблено практичні рекомендації та концепцію інклюзивного музейного маршруту. Пропозиції включають інтерактивний маршрут, який враховує фізичні, сенсорні та інформаційні потреби різних категорій відвідувачів, використання цифрових рішень для підвищення доступності, впровадження освітніх та просвітницьких програм для персоналу та громади, а також механізми моніторингу та оцінки ефективності реалізації інклюзивних проектів.

Таким чином, результати дослідження підтвердили, що комплексна адаптація музейного простору для інклюзивного туризму сприяє залученню ширшої цільової аудиторії, підвищенню туристичної привабливості регіонів, збереженню культурної спадщини та соціальній інтеграції громад. Практична реалізація розроблених рекомендацій дозволяє поєднати економічний, культурний та соціальний ефекти, що робить інклюзивний музейний туризм ефективним інструментом розвитку сучасного культурного середовища в Україні.

Отже, виконання всіх завдань дослідження дозволило сформулювати комплексне наукове та практичне бачення адаптації музейного простору для інклюзивних туристичних потоків і створити інноваційний продукт, який може бути впроваджений як у національному, так і в міжнародному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова С. А. Інклюзивний туризм в Україні як напрямок соціалізації бізнесу. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2020. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2020_2_3 (дата звернення: 06.11.2025).
2. Аніщенко А. П. Організація туристичної подорожі як важливої умови забезпечення ефективного процесу соціалізації молоді. URL: <http://socsvit.org/node/55> (дата звернення: 06.11.2025).
3. Арсененко І., Топалова О. Інвалідний туризм: поняття, класифікація. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький, 2024. С. 9-11.
4. Бабарицька В. К., Короткова А. Я., Малиновська О. Ю. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2020. 464 с.
5. Барна Н. В., Коротєєва А. В. Інклюзивно-реабілітаційний туризм. URL: https://www.sgpinfo.org.ua/sites/default/files/pdf/inklyuzyvnyy_turyzm_.pdf (дата звернення: 06.11.2025).
6. Бейдик О., Топалова О. Впровадження інклюзивних програм з туризму в загальноосвітніх та позашкільних закладах України. *Часопис соціально-економічної географії*. 2021. Вип. 18(1). С. 176–183.
7. Белоусова Н. Теоретичні аспекти походження та використання поняття «реабілітаційна географія». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*. 2022. Вип. 8. С. 229–233.
8. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посіб. Львів: Літопис, 2025. 632 с.
9. Власенко І. В. Інклюзивний туризм: досвід Європи, проблеми та перспективи України. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2020. Вип. 2. С. 220–230.

10. Вовк Л. Соціально-психологічна реабілітація дітей вимушених переселенців. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2021. Вип. 39. С. 26–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_ps_2016_39_5 (дата звернення: 06.11.2025).
11. Гайда Л. А. Музеєзнавство в закладах освіти: навчально-методичний посібник. Кіровоград: Вид-во КОІППО, 2023. 106 с.
12. Горбань О. С., Єпик Л. І. Адаптація музейного простору до потреб інклюзивного туризму: теоретико-методологічні аспекти та український контекст. *Reimagining the Future: Collaborative Solutions for Global Problems: Proc. 1st Int. Sci.-Pract. Internet Conf.*, 9–10 Oct. 2025. Dnipro: FOP Marenichenko V. V., 2025. С. 80–81.
13. Горбань О. С., Єпик Л. І. Міжнародний досвід інклюзивного музейного середовища як орієнтир розвитку туристичних практик в Україні. *Modern Movement of Science: Proc. 17th Int. Sci.-Pract. Internet Conf.*, 16–17 Oct. 2025. Dnipro: FOP Marenichenko V. V., 2025. С. 80–82.
14. Колишкін О. В. Соціальна реабілітація як важлива галузь соціалізації осіб з обмеженими можливостями. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2024. Вип. 6, т. 2. С. 116–127.
15. Колток Л., Чапля М. Технології природотерапії як засоби корекції здоров'я молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. № 11. С. 266–271.
16. Кравченко О. О. Міждисциплінарний підхід у дослідженні соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з інвалідністю засобами інклюзивного туризму. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2020. Вип. 16, т. 1. С. 142–153.
17. Кравченко О. О. Нормативно-правові засади впровадження інклюзивного туризму як засобу реабілітації дітей та молоді з особливими освітніми потребами. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2020. № 1. С. 128–147.

18. Кравченко О. О., Коляда Н. М., Каштан С. М., Молоченко І. А. Громадські організації та спілки осіб з інвалідністю як суб'єкти надання соціальних та реабілітаційних послуг засобами інклюзивного туризму в громаді: монографія. Умань: Візаві, 2020. 202 с.
19. Кравченко О. О., Міщенко М. С., Резніченко І. Г., Чупіна К. О. Доступність об'єктів соціокультурної інфраструктури для дітей та молоді з особливими освітніми потребами: навчально-методичний довідник. Умань: Візаві, 2020. 153 с.
20. Кравченко О. О., Міщенко М. С., Резніченко І. Г., Чупіна К. О. Історико-культурні, природно-заповідні та лікувально-оздоровчі об'єкти Черкащини крізь призму інклюзивного туризму: довідник. Умань: Візаві, 2020. 227 с.
21. Кравченко О. О., Песоцька Ю. Ю. З досвіду впровадження інклюзивного туризму серед студентської молоді. *Збірник наукових праць УДПУ*. 2021. Вип. 2. С. 44–50.
22. Країни-лідери туризму / за наук. ред. Любіцевої О. О. Київ: Альфа-ПК, 2019. 382 с.
23. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник. Київ: Знання, 2021. 334 с.
24. Лепський В. В., Безлюдний О. І., Коляда Н. М., Кравченко О. О. Енциклопедія інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму. Умань: Візаві, 2024. 562 с.
25. Лепський В. В., Науменко Л. Ю., Борисова І. С., Березовський В. М., Макаренко С. В. Інклюзивний туризм як вид реабілітації: наукове обґрунтування та перші кроки на шляху втілення у життя. *Український вісник медико-соціальної експертизи*. 2023. № 4. С. 47–52.
26. Львовичкіна А. М. Принципи побудови екологічного життя людей з інвалідністю. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2020. 128 с.

27. Макаренко С. В. Інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм – новий вид реабілітації інвалідів в Україні. *Матеріали I Міжнародного симпозиуму інклюзивного туризму*, 27–29 жовтня 2020 р. С. 23–25.
28. Маньковська Р. В. Музейництво в Україні. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2020. 140 с.
29. Матвійчук Л. Ю., Чепурда Л. М. Формування доступного середовища інклюзивного туризму. URL: http://eforum.lntu.edu.ua/index.php/ekonomichnyy_forum/article/view/113 (дата звернення: 06.11.2025).
30. Мойса Б. Пропозиції до політики щодо реабілітації осіб з порушеннями здоров'я. 2020. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/Propozicii_Politiki_reabilitacii_zdoroviya-1.pdf (дата звернення: 06.11.2025).
31. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 336 с.
32. Accessible Tourism in Europe: A Framework for Development. European Commission, 2024. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/> (дата звернення: 06.11.2025).
33. Darcy S., Buhalis D. Accessible Tourism: Concepts and Issues. Channel View Publications, 2021. 392 p.
34. Richards G. Cultural Tourism: A Review of Recent Research. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.12.001> (дата звернення: 06.11.2025).
35. UNESCO Culture. World Heritage List. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/?mode=table> (дата звернення: 06.11.2025).
36. UNWTO. International Tourism Highlights. 2020 Edition. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284422456> (дата звернення: 06.11.2025).

ДОДАТКИ

Додаток 1

The logo for WayScience is displayed in a large, blue, sans-serif font. The word 'Way' is in a lighter blue, and 'Science' is in a darker blue. The background of the entire page is a textured orange color with a subtle, wavy pattern.

1st International Scientific
and Practical Internet Conference

«Reimagining the Future:
Collaborative Solutions for Global Problems»

ISBN 978-617-8293-55-0

Продовження додатку 1

Editorial board of International Electronic Scientific and Practical Journal «WayScience»
(ISSN 2664-4819 (Online))

The editorial board of the Journal is not responsible for the content of the papers and may not share the author's opinion.

**Reimagining the Future: Collaborative Solutions for Global Problems:
Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet
Conference, October 9-10, 2025. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, 186
p.**

ISBN 978-617-8293-55-0

1st International Scientific and Practical Internet Conference "Reimagining the Future: Collaborative Solutions for Global Problems" is devoted to developing innovative ideas and interdisciplinary strategies for responding to contemporary social processes.

Topics:

- public administration sciences;
- philosophical sciences;
- economic sciences;
- historical sciences;
- legal sciences;
- agricultural sciences;
- geographic sciences;
- pedagogical sciences;
- psychological sciences;
- sociological sciences;
- political sciences;
- philological sciences;
- technical sciences;
- medical sciences;
- chemical sciences;
- biological sciences;
- physical and mathematical sciences;
- other professional sciences.

Dnipro, Ukraine – 2025

Продовження додатку 1

	184
Tymoshik M.M. FROM MONARCHICAL ORDERS TO DEMOCRATIC AWARDS: THE EVOLUTION OF LEGITIMACY OF POWER THROUGH RECOGNITION	44
Zhubatkanov K. KAZAKHSTAN AND UKRAINE: WHY ASTANA'S POSITION HAS BEEN CORRECT SINCE 2014, OR THE STRATEGIC FORESIGHT OF THE PRESIDENT OF KAZAKHSTAN	46
Андреев Б.М., Хворост В.В., Кононенко В.В., Брижевський Є.М. ГІРНИЧО-ХІМІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИЙМАННЯ УРАНУ НА РОДОВИЩАХ УКРАЇНИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРАМЕТРІВ І ВИБІР СХЕМИ ПІДГОТОВКИ БЛОКІВ	48
Антончик О.С. HOW ADVERTISING INFLUENCES THE BUYER'S CHOICE	51
Балаба М. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ В ІНЖЕНЕРНІЙ ОСВІТІ	54
Білик В.С., Колоскова О.К. ОСОБЛИВОСТІ ЕОЗИНОФІЛЬНОГО ФЕНОТИПУ БРОНХІАЛЬНОЇ АСТМИ У ДИТЯЧОМУ ВІЦІ	57
Vizitiy N. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 017 «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ»	59
Вільшинський В.П. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	61
Волошин А.С., Ігнатенко Т.В. СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	64
Гавель С.М., Славич В.О., Мар'ян М.О., Гавреш І.Р., Прилуцький А.О. МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ КРИПТОСТІЙКОСТІ ПСЕВДОВИПАДКОВИХ ПОСЛІДОВНОСТЕЙ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ НА ОСНОВІ ГЕНЕРАТОРІВ ХАОСУ	66
Гевчук А.В. ОБЛІКОВІ ПОКАЗНИКИ, ЯКІ ОЦІНЮЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШІ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	70
Гетьман І.А., Науменко О.В., Лук'янчук І.В. ПЕРСПЕКТИВИ ЗБАГАЧЕННЯ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ МІНЕРАЛЬНИМИ РЕЧОВИНАМИ	73
Гобела В.В., Гнатшак Ю.І. INTENSIFICATION OF ANTI-CORRUPTION MEASURES IN UKRAINE	75
Голод М.О. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИРОБНИЦТВІ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ МАШИН І МЕХАНІЗМІВ	77
Горбань О.С., Єпик Л.І. АДАПТАЦІЯ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ ДО ПОТРЕБ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ	80
Граф Є.С., Терейковська Л.О. НЕЙРОМЕРЕЖЕВА СИСТЕМА РОЗПІЗНАВАННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ТЕХНІКИ	82
Гресько А.М. АРЕШТ ФРОНТОВОГО КАПЕЛАНА ІВАНА ФЕДИНСЬКОГО РОСІЙСЬКОЮ ОКУПАЦІЙНОЮ АДМІНІСТРАЦІЄЮ ВЕСНОЮ 1915 Р.	84
Дейнека Т.А., Васькевич Е.В. ДИНАМІКА ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ НАСІННЯ ТА ПЛОДІВ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ	86
Дейнека Т.А., Зливко А.С. МІГРАЦІЙНІ ПОТОКИ В ЄС	89
Дерев'янко С.І. РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	92
Добровольська В.В., Будзар П.С. ЩОДО ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО АСПЕКТУ КОНКУРЕНЦІЇ	95
Єремян О.М., Ярошенко А.В. ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ НЕПРИБУТКОВИХ УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ	97

Продовження додатку 1

80

*Other professional sciences*АДАПТАЦІЯ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ ДО ПОТРЕБ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТГорбань О.С.
магістрантка

+380981727881, thorenko3@gmail.com

Єпик Л.І.

к.і.н, доцент кафедри туризму

<https://orcid.org/0000-0001-5160-6529>

+380505852041, larusyabarabash2017@gmail.com

Сумський національний аграрний університет

Сучасний розвиток туризму характеризується прагненням до забезпечення рівного доступу всіх категорій населення до культурних і пізнавальних об'єктів. Одним із ключових напрямів цього процесу є адаптація музейного простору для інклюзивних туристичних потоків. Поняття інклюзивного туризму охоплює не лише фізичну доступність, а й соціальну, інформаційну та комунікаційну відкритість середовища. Музеї, як осередки культурної спадщини, мають потенціал стати платформами для соціальної інтеграції, міжкультурного діалогу та формування толерантності у суспільстві.

Теоретико-методологічною основою адаптації музейного простору є концепція універсального дизайну, що передбачає створення середовища, зручного для всіх, незалежно від фізичних чи когнітивних особливостей людини. Вона реалізується через запровадження безбар'єрної архітектури, зрозумілої навігації, мультимедійного супроводу, інтерактивних засобів подання інформації. Особливу увагу приділяють використанню цифрових технологій: аудіогідів, відеоеккурсій із сурдоперекладом, тактильних експозицій, VR- та AR-рішень, що забезпечують повноцінну участь усіх відвідувачів у музейному досвіді.

В українському контексті адаптація музеїв до потреб інклюзивного туризму відбувається у межах реалізації державної політики зі створення безбар'єрного простору та виконання міжнародних зобов'язань у сфері прав осіб з інвалідністю. Нині національних музеїв та регіональних закладів уже впроваджуються програми, спрямовані на забезпечення доступності: встановлюються пандуси, адаптовані входи, створюються спеціальні маршрути для маломобільних груп, організовуються екскурсії з урахуванням потреб людей із сенсорними порушеннями. Такі ініціативи реалізуються у співпраці з громадськими організаціями, благодійними фондами та освітніми закладами [1].

Методологічно процес адаптації музейного простору є міждисциплінарним і поєднує знання з культурології, туризмології, соціальної педагогіки, архітектури та менеджменту. Його реалізація вимагає підготовки кадрів, здатних ефективно працювати з різними категоріями відвідувачів, розуміти принципи інклюзивного спілкування та володіти сучасними інформаційними технологіями. У цьому контексті важливим завданням є інтеграція інклюзивних модулів у навчальні програми з туризму, культурної спадщини та музейної справи [2].

Адаптація музеїв до потреб інклюзивного туризму має не лише соціальне, а й економічне значення. Вона підвищує привабливість регіонів, сприяє розвитку внутрішнього та з'язного туризму, формує позитивний імідж держави як країни, відкритої та доступної для всіх. Інклюзивні музеї стають не просто місцями зберігання культурних цінностей, а живими просторами спілкування, освіти та натхнення.

Таким чином, створення доступного музейного середовища є стратегічним напрямом розвитку туризму в Україні. Воно поєднує принципи гуманізму, соціальної відповідальності та сталого розвитку, а також відповідає глобальним тенденціям формування інклюзивного культурного простору. Подальші дослідження у цьому напрямі мають бути спрямовані на

81

систематизацію практичного досвіду, розробку методичних рекомендацій та формування національних стандартів інклюзивної музейної діяльності.

Список літератури:

1. Труніна І. М., Сосновська Ю. Р. Стан міжнародного туризму для осіб з інвалідністю в Україні. *Modern Economics*. 2019. № 15(2019). С. 191-195. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-27](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-27).
2. Яріко М. О. Філософія інклюзивного туризму / М. О. Яріко // *Культура України*. – 2017. – Випуск 58. – С. 119-128.

WayScience

17th International Scientific
and Practical Internet Conference

«Modern Movement of Science»
ISBN 978-617-8293-56-7

Продовження додатку 2

Editorial board of International Electronic Scientific and Practical Journal «WayScience»
(ISSN 2664-4819 (Online))

The editorial board of the Journal is not responsible for the content of the papers and may not share the author's opinion.

Modern Movement of Science: Proceedings of the 17th International Scientific and Practical Internet Conference, October 16-17, 2025. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, 270 p.

ISBN 978-617-8293-56-7

17th International Scientific and Practical Internet Conference "Modern Movement of Science" devoted to the main mission of the International Electronic Scientific and Practical Journal "WayScience" - to pave the way for development of modern science from idea to result.

Topics cover all sections of the International Electronic Scientific and Practical Journal "WayScience", namely:

- public administration sciences;
- philosophical sciences;
- economic sciences;
- historical sciences;
- legal sciences;
- agricultural sciences;
- geographic sciences;
- pedagogical sciences;
- psychological sciences;
- sociological sciences;
- political sciences;
- philological sciences;
- technical sciences;
- medical sciences;
- chemical sciences;
- biological sciences;
- physical and mathematical sciences;
- other professional sciences.

Dnipro, Ukraine – 2025

Продовження додатку 2

	266
Тухонова О., Мухайлова V. ACCUMULATIONS OF XENOBIOTICS AMONG REPRESENTATIVES OF URBAN FLORA	42
Zhang Zirao MANAGEMENT OF LABOUR RESOURCES OF THE ENTERPRISE IN MODERN BUSINESS CONDITIONS	44
Zhubatkanov K. THE KAZAKH KHANATE IN THE GLOBAL SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS	47
Андрієвич Ю.В., Налобіна О.О. ОГЛЯД КОНСТРУКЦІЙ КОТУШКОВИХ ВИСІВНИХ АПАРАТІВ	49
Бахмацький А.О. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДІЄСЛІВНИХ ТА ВІДДІЄСЛІВНИХ ТЕРМІНІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНІЙ ТЕРМІНОСІСТЕМІ	52
Білоус Р.М., Ковалішина Ю.О. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАРКОЗАЛЕЖНОЇ МОЛОДІ	54
Біньковська Д.С. ОЛЕНА КИСЛЕВСЬКА – ГОЛОС УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЕМІГРАЦІЄЮ	56
Близнюк Л.М. РОЛЬ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ	59
Бурцева О.Г., Спірінцев О.Г., Александрова К.А. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТАРШИХ КЛАСАХ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	61
Бурцева О.Г., Спірінцев Д.В., Борисюк Н.В. ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СТАРШІЙ ШКОЛІ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ТРИГОНОМЕТРИЧНА ФУНКЦІЯ»	63
Бурцева О.Г., Спірінцев Д.В., Дорожкіна Г.В. ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СТАРШІЙ ШКОЛІ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ПОХІДНА»	65
Бурцева О.Г., Спірінцев Д.В., Кошурба В.В. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «ПЕРВІСНА» В 11 КЛАСІ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	67
Бурцева О.Г., Спірінцев Д.В., Павлючик Т.В. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «НЕСТАНДАРТНІ ЗАДАЧІ» ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	69
Виноградова З.Я. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ СТРЕСОТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ СПОРТУ	71
Вологін Ю.Ю. ДО ПИТАННЯ ПРО МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ ДЕСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ	73
Гобела В.В., Сковрон В.В. DE-OFFSHORING STRATEGIES FOR UKRAINE: TAX AND INSTITUTIONAL DETERMINANTS OF CAPITAL OUTFLOW	76
Гогусь А.В., Панасюк О.О., Шимко А.В. ҐРУНТОВІ СУМІШІ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В ТЕПЛИЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ	78
Горбань О.С., Єпик Л.І. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІНКЛЮЗИВНОГО МУЗЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ	81
Горіна Д.О. ЦІННІСНИЙ ВИМІР КОНЦЕПТУ «МІР» (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ МЕДІАТЕКСТІВ)	83
Гресько А.М. ПЕРЕГОВОРІ ПРОТОГУМЕНА ЧСВВ ПЛАТОНІДА ФІЛІСА З ПРЕДСТАВНИКАМИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА НА ЗАКАРПАТТІ З МЕТОЮ ЕВАКУАЦІЇ БРАТІЙ ЧСВВ З КОРОЛІВСТВА ГАЛІЧИНІ І ВОЛОДИМІРІЇ В 1914 Р.	85
Деркач Ю.Я. ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ В НАВЧАННІ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	87

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІНКЛЮЗИВНОГО МУЗЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ

Горбань О.С.

магістрантка

+380981727881, thorenko3@gmail.com

Єпик Л.І.

к.і.н, доцент кафедри туризму

<https://orcid.org/0000-0001-5160-6529>

+380505852041, larusyabarabash2017@gmail.com

Сумський національний аграрний університет

Міжнародний досвід створення інклюзивного музейного середовища демонструє, що доступний музей — це не просто музей без архітектурних бар'єрів, але комплексний культурний простір, де фізичне, інформаційне, цифрове та соціальне середовище адаптовані до потреб різноманітних груп відвідувачів. Один із прикладів — проєкт *COME-IN!* у кількох центральноевропейських країнах, який об'єднав музеї малого та середнього розміру із суспільними організаціями, академічними установами та політиками для розробки транснаціональних стандартів доступності. Цей проєкт передбачав оцінку всіх етапів відвідування музею (дорога, вхід, каса, експозиційні зали, магазин музею та сервісні служби), та створення мітки (label) для музеїв, що відповідають цим стандартам, а також навчання весь персонал. Цей підхід показує, що інклюзивність має розумітися як якісна зміна всіх елементів музейного досвіду, а не лише вибіркового «доповнень».

Ще одна важлива практика — використання природних інтерфейсів і технологій, які враховують когнітивні, сенсорні та фізичні аспекти доступності. Прикладом є проєкт *IntARSI* в Італії, який впроваджує цифрові рішення, мультимедійні інтерфейси, природні інтерфейси, тактильні елементи та інші інструменти, щоб забезпечити зрозумілість і залучення відвідувачів з порушеннями сприйняття та з різним рівнем технологічної компетентності. Подібні практики демонструють, що інтерактивність, зрозумілість, мультисенсорність сприяють глибшому залученню та кращому сприйняттю музейного змісту усіма категоріями відвідувачів [3].

Країни Балтики, зокрема Естонія, показали, що навіть музеї в історичних будівлях можуть бути максимально адаптовані: встановлення тактильної підлоги для людей з вадами зору, доступні ліфти, аудіоописи, переклад на жестову мову та тактильні копії експонатів. Важливо, що ці зміни не зменшують культурної та художньої цінності простору, але навпаки — підсилюють видимість музею як місця, де кожна людина може брати участь, відчувати себе включеною.

Також міжнародні стандарти – такі як *UNESCO Recommendations concerning the Protection and Promotion of Museums and Collections* та *Shillong Charter for Museums & Sustainable Heritage Development* – наголошують на ролі музеїв як соціальних просторів, які повинні сприяти міжкультурному діалогу, демократичному доступу до культурної спадщини, довічному навчанню й соціальній згуртованості. Дані документи звертають увагу, що музеї мають не лише зберігати колекції, але й бути активними агентами включення та доступності, що має підтримку на державному рівні та у міжнародній політиці [1].

Досвід музеїв, які отримали статус інклюзивних (наприклад, через мітки або рейтинги доступності), показує, що такі музеї отримують підвищену відвідуваність серед людей із інвалідністю, сімей з дітьми та інших груп, що раніше могли бути виключені. Крім того, розвиток інклюзивності часто стимулює якісні зміни для всіх — покращення навігації, освітніх програм, використання технологій — що приносить вигоди не лише цільовим групам, а й всім відвідувачам.

Для України міжнародні практики можуть бути цінним орієнтиром: адаптація архітектурної доступності, але також впровадження інформаційної доступності (аудіогіди, тактильні елементи, шрифт великим форматом, навігація з контрастною графікою), цифрові рішення, навчання персоналу, встановлення стандартів і індикаторів доступності якості обслуговування. Моделі, як COME-IN!, можуть бути адаптовані з урахуванням ресурсних обмежень, історичної спадщини, регіональних відмінностей в Україні [2].

Міжнародний досвід також вказує на важливість партнерства з громадськими організаціями осіб з інвалідністю, експертами в сфері доступності, місцевими громадами й освітянами в процесі проектування адаптацій. Такий залучений підхід дозволяє краще відчувати реальні потреби користувачів і уникнути надмірних або неадекватних рішень.

Загалом, візія інклюзивного музейного простору на міжнародному рівні демонструє, що музей може бути не просто місцем зберігання й виставлення об'єктів, а платформою для соціальної справедливості, культурної участі і туристичного розвитку. Для України це означає, що інклюзивність в музейних практиках — не лише етичний імператив, але й стратегічна можливість підвищити якість туристичних послуг, розширити аудиторію, взаємодіяти на міжнародному рівні і покращити імідж країни як доступного культурного напрямку.

Список літератури:

1. Радіонова О. М. Сучасні арт-об'єкти та інклюзивний туризм: діалектика співвідношень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/96.pdf
2. Романенко Т. Проблеми розвитку інклюзивного туризму в Україні / Т. Романенко // Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації: Матеріали I-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 27 – 28 квітня 2017 р. – Ужгород: ПП «Інватор», 2017. – С. 61-63.
3. Хрущ, Ю. М. Туризм для інвалідів : сучасні підходи до визначення поняття / Ю. М. Хрущ, В. М. Іванова, Р. С. Медведський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки. – Херсон, 2017. – № 6. – С. 206-211.

Декларація академічної доброчесності

Я, Горбань Ольга Сергіївна, студентка групи ЗТУР 2401-1м Сумського національного аграрного університету зобов'язуюсь дотримуватися принципів академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи. Я поінформована, що у разі порушення мною академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи повинна буду нести академічну та/або інші види відповідальності і до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, в тому числі, кваліфікаційна робота може бути анульована з наступним відрахуванням із університету.

Також усвідомлюю, що до мене у майбутньому може бути застосована процедура позбавлення ступеня вищої освіти та відповідної кваліфікації, якщо свідомо вчинене порушення академічної доброчесності буде виявлено під час перевірки кваліфікаційної роботи на наявність текстових запозичень відповідно до встановленої в університеті процедури з використанням ліцензованих програмних продуктів.

01.02.2025 р.

ФОРМА САМООЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Критерій	Рівень		Коментар
Огляд літератури побудовано навколо основної проблеми, використано найактуальніші сучасні дослідження за темою, чітко відображено зв'язок між завданнями, поставленими в роботі, та попередніми дослідженнями	+	+	
Надана конкретна та точна інформація про методи та дані (кількість, температура, тривалість, послідовність, умови, розташування, розміри тощо), методи пов'язані з іншими дослідженнями.		+	
Наведено конкретні результати з поясненнями та аналізом, порівняння з результатами інших досліджень, показано чіткий зв'язок проблеми з отриманими результатами		+	
Надано пропозиції щодо удосконалення, що підкріплено відповідними обґрунтуваннями (прогноз, модель тощо)	+	+	
Висновки містять зв'язок з найважливішими аспектами попередніх розділів, підсумок ключових результатів, продемонстровано зв'язок між цією роботою та наявними дослідженнями зосереджена увага на суттєвих результатах, зазначено їх можливе застосування; подано обмеження, на які слід спрямувати майбутні дослідження.		+	
Перелік посилань є повним та достатнім для вирішення завдань дослідження		+	
Робота оформлена повністю відповідно до вимог		+	
Робота не містить друкарських та граматичних помилок	+	+	

Підтверджую, що робота виконана мною самостійно, не містить академічного плагіату. Зокрема, у моїй роботі немає запозичення текстів, ідей чи розробок, результатів досліджень інших авторів без посилань на них, у тому числі буквального перекладу з іноземних мов чи перефразування, що видаються за свій текст, вирваних із контексту тверджень, цитат без лапок, фабрикації (вигаданих) даних чи фальсифікації (вигаданих і модифікованих на догоду бажаному висновку) результатів досліджень.

05.12.2025 р.

_____

Ольга ГОРБАНЬ